Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2014–2015

33 576 Natuurbeleid

Nr. 47

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG
Vastgesteld 23 juli 2015

De vaste commissie voor Economische Zaken heeft op 28 mei 2015 overleg gevoerd met Staatssecretaris Dijksma van Economische Zaken over **Natuurbeleid en biodiversiteit.**

(De volledige agenda is opgenomen aan het einde van het verslag.)

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken,
Vermeij

De griffier van de vaste commissie voor Economische Zaken,
Franke

kst-33576-47
ISSN 0921 - 7371
’s-Gravenhage 2015

Voorzitter: Graus
Griffier: De Vos

Aanwezig zijn acht leden der Kamer, te weten: Dik-Faber, Geurts, Grashoff, Graus, Rudmer Heerema, Leenders, Thieme en Van Veldhoven,

en Staatssecretaris Dijksma van Economische Zaken, die vergezeld is van enkele ambtenaren van haar ministerie.

Aanvang 19.04 uur.

De **voorzitter**: Ik heet de mensen op de publieke tribune, de Staatssecretaris en haar gevolg, de Kamerleden en de mensen die ons thuis volgen via het digitale netwerk van harte welkom.
De spreektijd bedraagt zes minuten per Kamerlid en ik sta twee interrupties toe in de eerste termijn.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter. Ik heb drie blokjes. Dat is overzichtelijk.
Wildlife crime is een grote bedreiging voor zowel de biodiversiteit als de veiligheid en de stabiliteit in de wereld. Het is een van de meest lucratieve activiteiten voor georganiseerde criminelen en zelfs terroristische netwerken. De tijd dringt voor de neushoorn, de olifant, de tijger, de mensaap en vele andere soorten die minder bekend zijn. Het stropen en bejagen van bedreigde en beschermde dieren dient te stoppen. Daarover is de Kamer het eens. Naast de internationale aanpak pleit mijn fractie voor een importverbod op jachttrofeeën. Jachttrofeeën worden gezien als persoonlijk bezit en zijn daarom vrij van invoervergunningen. De Europese Unie, maar ook rangers uit Kenia die de Kamer heeft gesproken, stellen dat die vrijstelling slecht controleerbaar is en misbruikt wordt voor illegale handel in dierproducten, zoals hoorn van de neushoorn, ivoor en tijgervellen. bij de Nederlandse grens is de herkomst van het dier niet meer te achterhalen, waardoor illegaal geschoten dieren kunnen worden binnengesmokkeld als jachttrofee. Graag krijg ik een reactie.
Australië heeft inmiddels een importverbod op jachttrofeeën van leeuwen. Amerika heeft er een voor olifantenproducten. Ook de EU heeft dit jaar, in februari, enkele importrestricties ingesteld. Nederland dient, als doorvoerhaven via Rotterdam en Schiphol, verdergaande maatregelen te nemen. Graag krijg ik een reactie.
Nederland is een ganzenland, maar al decennialang blinken wij uit in ongelooflijk dom kortetermijnbeleid om ervoor te zorgen dat mens en dier geen last van elkaar hebben. Vol wordt ingezet op de ineffectieve, wrede en dure methode van afschot en vergassing. De innovatieve en diervriendelijke methoden blijven in de marge. Het ganzenbeleid in Nederland is te kwalificeren als dweilen met de kraan open, sinds kort zelfs met de gaskraan open. Eerst werden er miljoenen euro's gestoken in het aantrekkelijk maken van het landschap voor ganzen, maar nu worden ze massaal gedood. Een op de drie ganzen kan niet meer wegvliegen, omdat deze verminkt is door hagel. Sovon Vogelonderzoek Nederland stelde vast dat ondanks intensieve bejaging in Utrecht – 40.000 ganzen – de populatie daar met maar liefst 9% was toegenomen. Ook de reeds jarenlange vergassing bij Schiphol is ineffectief. Het doden van 15.000 ganzen heeft daar geleid tot een afname van de populatie met slechts 555 ganzen. Wat is de reactie van de Staatssecretaris daarop? Waarom lobbyde de Staatssecretaris in Brussel voor het gebruik van het wrede, dure en ineffectieve vergassingsmiddel? Dezelfde Europese Unie die het vergassen nu toelaat, stelde een tijd terug nog dat vergassing een van de pijnlijkste methoden is om dieren te doden.
Als wij kijken naar de diervriendelijke alternatieven, zien wij wel effect op de ganzenpopulatie. Na het vrijwillig onderploegen van oogstresten van

graan daalde het aantal kruisingen van ganzen met de Schipholbanen met maar liefst 90%. Het aantal steeg onmiddellijk weer toen aardappelen en bieten werden geoogst en de resten op het land bleven liggen. Een succesvolle verjagingsmethode is het gebruik van groene lasers; inmiddels al bekroond met vele prijzen. Deze jagen ganzen volautomatisch weg. 1.700 lasers zijn voldoende om de landbouw ganzenvrij te houden. Dat is een eenmalige investering van 8,5 miljoen euro. Dat is ongeveer de helft van het bedrag dat nu jaarlijks wordt uitgegeven aan vergassing, afschot en schadevergoeding. Dat kost in totaal maar liefst 16 miljoen euro per jaar.
In hoeverre heeft de Staatssecretaris de effectiviteit van methodes serieus afgewogen? Op het moment dat je zeer omstreden middelen inzet qua dierenwelzijn, qua effectiviteit en qua gebrek aan maatschappelijk draagvlak, kun je die middelen niet aan provincies delegeren, te meer daar de landelijke overheid de wettelijke zorgplicht heeft en ervoor moet waken dat de voorbehouden die wij in de wet kennen ten aanzien van het doden van in het wild levende dieren worden gerespecteerd.
Tot slot kom ik op de bestrijding van exoten: muskusratten, wasbeerhonden en vele andere soorten, die vaak in Nederland zijn gekomen door menselijk handelen. Denk aan de bontindustrie. Voor deze dieren is, net als bij ganzen, het beleid vaak ineffectief, dieronvriendelijk en kostbaar. De muskusrattenbestrijding kost jaarlijks 34 miljoen euro. Deelt de Staatssecretaris de mening van experts dat het doden van de wasbeerhond, dat nu weer op stapel staat, niet effectief is, aangezien de omstandigheden in Nederland zo gunstig zijn voor deze soort dat er geen beginnen aan is? Is het ook niet erg voorbarig om al tot afschot over te gaan, terwijl het onderzoek van de NVWA naar de vraag of deze dieren überhaupt als exoot moeten worden beschouwd, nog loopt?
Tot slot heb ik twee korte vragen over de vergunningen voor de extra zeehondenopvangcentra op Terschelling en in Delfzijl. Heeft de Staatssecretaris zicht op die vergunningen? komen die er snel aan?
Stichting AAP wordt overspoeld met berberapen. Is de Staatssecretaris bereid om, mogelijk gezamenlijk met verschillende lidstaten, bij de Europese Commissie aan te dringen op de verplaatsing van de berberaap van Cites bijlage 2 naar Cites bijlage 1, zodat deze beter kan worden beschermd?

De heer **Geurts** (CDA): Voorzitter. Het is goed dat wij vanavond van gedachten kunnen wisselen over een aantal zaken met betrekking tot biodiversiteit en natuur. De ecologische hoofstructuur, de ehs, gaan wij na het zomerreces behandelen. Binnenkort hebben wij het over de nieuwe Wet natuurbescherming, maar in mijn ogen zijn er nog wel een paar andere zaken die onze aandacht nodig hebben. Laat ik beginnen met de daadkracht van Eurocommissaris Timmermans, die hij toonde bij zijn reactie op de vraag van onze Annie Schreijer. Volgens de Eurocommissaris is de implementatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn de oorzaak van de grote problemen in Nederland met natuurregels. De Staatssecretaris neemt echter afstand van deze uitspraken. Wij zien ook dat de Staatssecretaris doorgaat met het aanwijzen van meer nieuwe natuur en daarmee mogelijk meer problemen creëert. Het kabinet is nu bezig met de Bruine Bank in de Noordzee, waar net genoeg doelgroepsoorten zijn geteld.
Ik hoop evengoed dat de inzet van de Staatssecretaris bij de fitnesscheck de pijnpunten in Nederland onder de aandacht zal brengen. Ik geef er vanavond alvast twee mee, ten eerste de vele kleine Naturagebieden, zo'n 160 postzegeltjes in Nederland, waarbij de maatschappelijke kosten hoog zijn en de baten laag. Denk aan Engbertsdijksvenen of Wierdense Veld. Daarbij is het de vraag hoe de vaststelling van de diverse beheerplannen verloopt, die van de Engbertsdijksvenen en Wierdense Veld in het bijzonder. Geven de zienswijzen op het conceptbeheerplan van Engberts-

dijksvenen niet al voldoende aanleiding voor een Europese discussie over de natuurbescherming?
Dan het tweede punt. Natuurbeleid zou meer gericht moeten zijn op het gebied in plaats van op soorten, want natuur staat niet stil. Is de Staatssecretaris bereid om de inventarisatie ten behoeve van de fitnesscheck te delen met de Kamer, voordat zij deze naar Brussel stuurt? Brengt de Staatssecretaris in de inventarisatie het probleem van de vele kleine Naturagebieden, in het bijzonder de problemen met Engbertsdijksvenen en Wierdense Veld, en het belang van ruimte voor een gebiedsbenadering naar voren?

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Ik denk dat de fractie van het CDA terecht zegt dat je met soorten kunt rekenen. Als je zorgt voor een goede habitat, heb je meer kans dat de soorten zich herstellen. Dat is misschien wel het primaire doel dat je zou willen bereiken. Ik vraag mij af hoe bezorgd de CDA-fractie is over het volgende. Als je kijkt naar de analyses die tot nu toe worden uitgevoerd, zie je dat met name de habitats in Europa in heel slechte staat verkeren. Soms kunnen kleine stukjes habitat heel belangrijk zijn als een soort stapsteen voor die soorten, om zich goed te kunnen ontwikkelen. Ik ben benieuwd of de CDA-fractie nog met een reflectie komt op de vraag hoezeer je zou moeten investeren in het verbeteren van de situatie van die habitats, die er zo slecht voor staan.

De heer **Geurts** (CDA): Vanmiddag hadden wij een debat in de plenaire zaal. Toen was het de PvdA-fractie die een aantal keren aan mij vroeg waar ik zorgen over had. Ik vind het wel aardig om op te merken dat vanavond de D66-fractie vraagt waar wij zorgen over hebben. Ik weet niet of het afgesproken werk is, maar dat terzijde. Waar wij zorgen over hebben, is dat wij op diverse plekken in Nederland in kleine postzegeltjes hetzelfde aan het beschermen zijn. Wij zien welke gevolgen dat heeft. Ik maak deze opmerking naar aanleiding van wat Eurocommissaris Timmermans heeft gezegd over de oorzaak van de grote problemen in Nederland. Die discussie probeer ik hier maar weer eens te voeren.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Dan even wat preciezer. Ik begrijp de discussie over wat wij postzegeltjesnatuur noemen, zeker bij Engbertsdijksvenen en Wierdense Veld. Het is een heel lastige discussie. De CDA-fractie zegt dat wij meer moeten kijken naar de habitats dan naar de soorten. Door het Europees Milieuagentschap is uitgezocht dat meer dan de helft van de habitats in niet-duurzame staat van instandhouding verkeert. 42% verkeert niet in goede staat en 20% in heel slechte staat. Dan moet je inzetten op de verbetering van die habitats. Als je niet naar de soorten wilt kijken, moet je inzetten op de habitats. Dan kan het zijn dat je dit in sommige stukjes waar het lastig is, toch moet doen, vanuit het perspectief dat je, als je de habitats verbetert, minder hoeft te sturen op broedpaartjes. Het is het een of het ander. Ik vraag mij af of de CDA-fractie die link ziet. Als je minder wilt sturen op de soorten, moet je misschien scherper zijn op het verbeteren van de habitats.

De heer **Geurts** (CDA): De D66-fractie verwijst naar een rapport. Ik heb alleen een persbericht gelezen. Het onderliggende rapport heb ik nog niet gelezen. Dat ben ik wel van plan, want ik denk dat de nuance in het rapport zit en niet zozeer in het persbericht. Dat wil ik eerst tot mij nemen. Als wij dingen moeten doen, moeten wij dingen doen. Maar wij moeten de dingen ook slim doen. Ik zie gewoon dat economische activiteiten soms onnodig worden belemmerd en dat er sprake is van schaduwwerking. Wij moeten daarvan af in Nederland. Als u mij vraagt of het CDA natuur wil beschermen, dan zeg ik: jazeker, wij willen natuur beschermen. Wij hebben dat in het verleden ook laten zien, maar wij moeten er wel met nuchter verstand naar blijven kijken en bezien wat wij kunnen doen. Als er

vele hectares worden beschermd, bijvoorbeeld in Duitsland, over de grens, waarom zouden wij dan hier moeten proberen om een postzegeltje van een paar vierkante kilometer met heel veel geld en heel veel problemen in stand te houden? Als je op die plek wat andere dingen gaat doen, ontwikkelt zich daar misschien heel andere natuur, waar wij ook verder mee kunnen.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Vandaag kwam het enthousiaste bericht uit de provincie Utrecht binnen dat de CDA-gedeputeerde daar voornemens is om aan de slag te gaan met het Natuurnetwerk Nederland en op zoek gaat naar nieuwe natuurgebieden om het natuurnetwerk een stevige impuls te geven, zodat de waarde van de natuur daar versterkt kan worden. Een stevige natuur is goed voor de biodiversiteit, voor het toerisme en voor de economie. Vanuit die waarde heeft de CDA-gedeputeerde zijn keuze gemaakt. Is dat iets waarvan de CDA-fractie in de Tweede Kamer zegt: het is toch wel ontzettend dom dat dit op provinciaal niveau wordt besloten?

De heer **Geurts** (CDA): Waar een CDA-gedeputeerde en onze geachte collega Gerard Schouw hebben gewerkt aan het coalitieakkoord, zal ik zeker niet durven beweren dat het waardeloos is en dat het allemaal niet deugt. Die woorden zal ik vanavond zeker niet bezigen. Ik ken de feitelijke omstandigheden niet. U zult mij niet euvel duiden dat ik het coalitieakkoord van Utrecht niet uit mijn hoofd ken. Ze zullen er daar volgens mij best wel wijs mee omgaan. Met de inspanningen voor Natura 2000 is er in de provincie Utrecht wel eens een probleem geweest rond Veenendaal. Dat is ook u bekend. Dat is met vereende krachten opgelost. Dat is een mooi voorbeeld voor de rest van Nederland, als je het hebt over vernatting en het boren van putten et cetera. Als ze in Utrecht met die wijsheid verder gaan, denk ik dat wij een heel eind komen.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Het is misschien goed als u beiden elkaar een keer ontmoet. Ik heb hier het bericht voor mij. De motivatie die ten grondslag ligt aan de keuze van de provincie Utrecht is heel nadrukkelijk dat robuustere natuur meer economische activiteit kan verdragen en ook goed is voor de biodiversiteit. Is de heer Geurts het met mij eens dat zijn opmerking dat natuur economie in de weg zit niet altijd een op een geldt? Want als je een sterkere natuur hebt, kan dat ook een impuls betekenen voor de economie.

De heer **Geurts** (CDA): Een sterke natuur een impuls voor de economie? Ja, dat gaf ik zojuist in een interruptie ook al aan. D66 en het CDA waren het op dat punt ook met elkaar eens. Ik merk dat de ChristenUnie zich daarbij aansluit. Welnu, dat wordt een leuke coalitie.
Dan kom ik nu op de natuurvisie. Ik zit nog met een vraag over de uitvoering daarvan. Het CDA vindt het heel belangrijk dat de betrokkenheid van burgers bij landschap en natuur wordt gestimuleerd. Dat draagt bij aan een gelukkig en gezond Nederland, denk ik dan maar zo. Hierin speelt vrijwilligerswerk een heel belangrijke rol. Het zou goed zijn om actieve vrijwilligersgroepen, die de verbinding vormen tussen landschap en inwoners, structurele ondersteuning te geven. Samen met collega Jacobi heb ik dat de Staatssecretaris bij de behandeling van de begroting vorig jaar voorgehouden. De Staatssecretaris heeft daar zeker actie op ondernomen. Ziet zij ruimte voor structurele ondersteuning van vrijwilligerswerk in landschap en natuur? De afgeleide vraag is of zij bereid is hiernaar te kijken, zodat wij op dat punt bij de behandeling van de begroting stappen kunnen zetten. Ik hoor dat graag van de Staatssecretaris.
De conventie inzake biologische diversiteit staat ook op de agenda. Het CDA wil onnodige administratieve lasten voorkomen en maakt zich er

zorgen over dat commerciële rassen onder het Nagoya Protocol komen te vallen. Is de Staatssecretaris bereid om er bij de Europese Commissie en de andere lidstaten op aan te dringen dat commerciële rassen worden uitgesloten van de scope van de Europese implementatieregels van het Nagoya Protocol? Waarop baseert de Staatssecretaris haar antwoord in de nota naar aanleiding van het verslag over de implementatie van het Nagoya Protocol dat de administratieve lasten acceptabel zijn? Dit terwijl de Staatssecretaris in de antwoorden aangeeft dat de kosten nog onduidelijk zijn. Daar zit een discrepantie in. Principieel gaat het om de vraag hoe wij ervoor gaan zorgen dat de implementatie van het Nagoya Protocol niet een nieuwe laag van regels voor de bescherming van planteigenschappen gaat vormen. Octrooi op planteigenschappen ziet de Staatssecretaris net als ik toch ook niet zitten?
Dan kom ik nu op de houding van het ministerie om landschapselementen zo goed als niet te laten meetellen in de vergroening van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Landschapselementen als hagen, houtwallen en bomenrijen hebben volgens mij onmiskenbaar een positief effect op de ecologie en op ons landschap. Toch wil de Staatssecretaris landschapselementen op dit niet de vergroeningsstatus geven. De Staatssecretaris schermt met hoge kosten, zonder dat de Kamer daarvan ooit een onderbouwing heeft gekregen. In België komen landschapselementen wel in aanmerking als vergroeningsmaatregel. De vraag is dan: zijn er volgens de Staatssecretaris in België zorgen over de kosten en de handhaving van landschapselementen als vergroeningsmaatregel? Is zij bereid om eens te bezien hoe het er in België aan toegaat en of wij daar in Nederland wat van kunnen leren? Ik weet dat de Staatssecretaris bezig is met een onderzoek naar een ingroeimodel voor landschapselementen. De vraag die daarbij hoort, is: wanneer is dit onderzoek gereed en komt de Staatssecretaris met een plan voor dat ingroeimodel?
Wij wachten nog op antwoorden op de schriftelijke vragen over het eindadvies van de Beheeradviescommissie Oostvaardersplassen. Ik vraag de Staatssecretaris of zij bij de beantwoording ook het veranderde beheer in de Waterleidingduinen kan betrekken. Dat is een nieuw element dat ik recentelijk uit de media vernam. Volgens mij kunnen wij daaruit iets leren met betrekking tot de Oostvaardersplassen. Ten behoeve van de biodiversiteit is daar nu het roer om. In de Waterleidingduinen gaat men actief beheren. Dat is volgens mij een wijze beslissing. De vraag is: volgen nu de Oostvaardersplassen? Mogelijk komen wij daarop terug in het algemeen overleg over de Oostvaardersplassen.
Tot slot mijn laatste punt: ik heb al heel lang niets meer gehoord of gelezen over het agrarisch natuurbeheer, terwijl op dit moment het stelsel wordt herzien. Plannen voor het agrarisch beheer moeten aan de Europese Commissie worden voorgelegd. De vraag is wanneer de Tweede Kamer de wijziging van de besteding van de gelden voor het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) in het kader van het agrarisch natuurbeheer krijgt voorgelegd.

De heer **Rudmer Heerema** (VVD): Voorzitter. Het natuurbeleid staat de komende tijd met enige regelmaat op de agenda, niet alleen hier in de Kamer, maar ook in Europa. Ik wil dit algemeen overleg gebruiken om dieper in te gaan op deze materie. Ik blijf op het gebied van Natura 2000 zaken tegenkomen waar ik vraagtekens bij plaats. Laat ik daar dan ook meteen mee beginnen. Ik blijf mij verbazen over de manier waarop wij met Europese regelgeving omgaan en deze in Nederland interpreteren. Onze Eurocommissaris Timmermans heeft duidelijk aangegeven dat Nederland een goed voorbeeld is van hoe een land het zichzelf moeilijk kan maken. Dat kan niet de bedoeling zijn. Onze Staatssecretaris heeft per brief laten weten dat zij het oneens is met haar partijgenoot. Daarover heb ik een aantal vragen. Als er in een Natura 2000-gebied 450 ha moet worden beschermd, waarom rekt Nederland dit dan op tot 630 ha? Van

wie moet dit? Is 250 ha dan niet genoeg voor Europa of niet voor Nederland? Dit gebeurt niet alleen in de wat grotere Natura 2000-gebieden zoals Engbertsdijksvenen, maar ook voor een kleiner gebied als bijvoorbeeld Beerzerhaar. Dat werd opgerekt van 4 ha naar maar liefst 40 ha. Tien keer zo groot dus. Ik ben dus niet geïnteresseerd in de techniek en in de overwegingen om de bescherming van deze gebieden uit te breiden. Ik ben geïnteresseerd in de vraag van wie dit nu moet.
Een ander onderwerp waar ik al een tijd mee bezig ben, is het Buijtenland van Rhoon. De financiële informatie daarover en de vraag welke scenario's haalbaar zijn, staan op deze agenda. Ik ben er erg tevreden over dat het financiële plaatje er goed uitziet. Er zijn voldoende middelen beschikbaar om van het oorspronkelijke plan een verschuiving te maken in de richting van het advies-Veerman. Ik zie het dan ook als grote winst dat de VVD iets heeft kunnen betekenen en dat door onze motie, die ook door anderen is gesteund, is bereikt dat er geen gronden onder water worden gezet.
Dan kom ik nu op de maatschappelijke uitvoeringsagenda natuurvisie. Ik zou graag van de Staatssecretaris willen weten hoe zij ervoor gaat zorgen dat de wat stugge Natuurwet zoals die voorligt, ten dienste komt te staan van de flexibele en vooruitstrevende natuurvisie. Daar hebben wij eerder over gesproken en daar zijn wij tevreden over. Het is toch raar dat wij een stip op de horizon zetten en vervolgens een wet aannemen die maakt dat wij die stip maar heel moeilijk kunnen bereiken.
Het tweede deel van mijn bijdrage gaat over biodiversiteit, allereerst het Nederlandse biodiversiteitsbeleid. Het rapport The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB) geeft een globaal inzicht in de economische waarde van natuur. Deze uitkomsten zijn niet nieuw en moeten zeker niet leiden tot meer of nieuwe regelgeving. Onze huidige regelgeving, met Natura 2000, de Kaderrichtlijn Water en straks de nieuwe Wet natuurbescherming beschermt de biodiversiteit wat ons betreft ruim voldoende. Extra regelgeving ondermijnt ons concurrentievermogen nog meer en beperkt economische groei.
Ik zou van de Staatssecretaris graag de bevestiging willen hebben dat geld dat geoormerkt is voor natuur, daadwerkelijk aan natuur wordt besteed. Dat lijkt namelijk op onze Caribische eilanden niet altijd het geval te zijn. Ik ben ook benieuwd hoeveel onze eilanden zelf bijdragen aan natuur. Mochten de eilanden van ons Koninkrijk in den vreemde geld voor natuur blijven besteden aan andere zaken, dan zie ik ruimte om bij de begroting met een bezuinigingsvoorstel te komen.
Het volgende punt waarvoor ik aandacht wil vragen, betreft de invasieve uitheemse soorten. Heeft de Staatssecretaris voor ons de stand van zaken op dit punt? Wij moeten voorkomen dat deze soorten bij ons worden geïntroduceerd, met alle gevolgen van dien voor onze biodiversiteit.
Het laatste punt betreft het scheurverbod bij Natura 2000-gebieden. Ik heb hierover vanmorgen al even gesproken in de procedurevergadering. De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) geeft een strenge uitleg aan het ploegverbod. Frezen en het gebruiken van de zaaimachine die daarachteraan komt, zouden daar ook onder vallen. Dat staat echter nergens in de stukken. Mijn conclusie is dat de RVO een uitleg hanteert die breder is dan bedoeld. Ik wil van de Staatssecretaris weten of het zo is dat het omzetten van land en het vervolgens inzaaien met een zaaimachine inderdaad niet onder het ploegverbod vallen. Er wordt dan namelijk niet geploegd maar gefreesd.
Ik laat het hier even bij. De fitnesscheck met betrekking tot Natura 2000 staat geagendeerd voor het overleg over de Landbouwraad, zodat wij dan onze vragen daarover kunnen stellen.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Voorzitter. Er zijn een hoop agendapunten en sommige staan al een jaar op de agenda, dus het is hoog tijd

dat wij weer eens met elkaar spreken over natuur, los van het feit dat wij binnenkort over de Wet natuurbescherming komen te spreken.
Ik begin met de maatschappelijke uitvoeringsagenda en de natuurvisies. D66 is heel blij om een aantal van de aspecten uit de initiatiefnota Mooi Nederland, die wij samen met de Partij van de Arbeid en GroenLinks hebben opgesteld, terug te zien in de brief van de Staatssecretaris. Nederland is een prachtig land met heel veel mooie natuur, waar wij allemaal graag van genieten. Als wij er nu voor zorgen dat wij die kwetsbare stukjes natuur goed beschermen, kan er daarnaast veel meer. Dan kom je tot een situatie waarin je blij kunt zijn met prachtige natuur en blij met ondernemers die niet meteen tegen een grens aanlopen als zij willen uitbreiden. Wij kunnen met elkaar voor iedereen de koek groter maken als wij investeren in de bescherming van de stukjes die dat echt nodig hebben. Daarom heeft D66 al in 2011 gezegd: laten wij werken aan een gezamenlijke toekomstvisie van Rijk en provincies. Die is er nu dus. De eerste presentatie was op 5 januari. Er is een maatschappelijke uitvoeringsagenda opgesteld. Ik vraag de Staatssecretaris of de Kamer die kan krijgen. Kan zij een eerste indruk geven? Worden er veel initiatieven ontplooid? Waar loopt zij tegen aan? Wanneer worden wij geïnformeerd over de voortgangsrapportage?

De heer **Rudmer Heerema** (VVD): Ik ben het met D66 eens dat natuur en economie heel goed samen kunnen gaan. Dat staat ook in de natuurvisie die wij vorig jaar hebben besproken. D66 geeft aan dat wij zeker werk moeten maken van die kleine stukjes natuur, waarbij het belangrijk is dat wij de habitat en de biodiversiteit beschermen. Is mevrouw Van Veldhoven het met mij eens dat er ook kleinere stukjes natuur zijn waar wij de economie voorrang moeten geven, omdat wij in de afweging tussen economie en natuur wel moeten proberen om het evenwicht te bewaren?

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): In theorie ben ik dat zeker met u eens, en ook in de praktijk. Ik denk dat het erom gaat dat wij bezien welke gebieden echt bescherming nodig hebben. Over de selectie zijn best wel wat vragen te stellen. De vragen die u stelt – hoe groot worden ze dan, waar komt dat door en wat is de noodzaak ervan? – vind ik reële vragen. Die moeten ook worden beantwoord. Maar de selectie van de Natura 2000-gebieden is een heel kleine deelverzameling van alle natuur die wij in Nederland hebben. Dat zijn de meest kwetsbare plekken. Laten wij daar dan ook goed voor zorgen. Daaromheen hebben wij gelukkig nog veel meer natuur. Daar hoeft echt niet zo'n sterk beschermingsregime voor te gelden als Natura 2000. Gelukkig is dat ook niet zo. Laten wij bezien of wij bij het vervolmaken van het Nederlandse natuurnetwerk de rest van de natuur als een soort buffer kunnen laten werken rondom die heel kwetsbare gebiedjes, zodat je zo min mogelijk schaduwwerking daarbuiten hebt. Ik snap ook wel de bezorgdheid van de ondernemers die daarbuiten willen ondernemen en de economie willen laten draaien. Als we slim omgaan met de ruimtelijke inrichting en met het beschermen van die gebieden, dan is het en-en. Wij hebben er meer belang bij om de koek groter te maken dan met zijn allen op de grens te gaan zitten, waardoor je heel snel in de situatie komt dat je nee moet verkopen. Dat zou zonde zijn, ook voor de ondernemers die met passie en enthousiasme op hun vakgebied aan de slag gaan. Tegelijkertijd hebben wij onze verantwoordelijkheid tegenover volgende generaties.

De **voorzitter**: De heer Heerema heeft nog een vervolgvraag, maar laten wij proberen om iets korter en puntiger te zijn. Anders krijgen wij een soort tupperwareavond.

De heer **Rudmer Heerema** (VVD): Een tupperwareavond? Die had ik nog niet eerder gehoord. Ik hoor D66 heel duidelijk zeggen dat het inderdaad belangrijk is om die gebieden te beschermen om economie en natuur te kunnen laten samengaan. Wat ik nog niet heel duidelijk hoor, ondanks dat u zegt dat u het theoretisch en praktisch wel met mij eens zou kunnen zijn, is dat het er ook toe zou kunnen leiden dat natuur wordt opgeofferd aan de economie, op plekken waar dat van belang zou kunnen zijn.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Ik kom niet zo vaak op tupperware-parties. Waarschijnlijk begrijp ik daarom de vergelijking niet. Op dit moment maken wij op allerlei plaatsen in Nederland keuzes, bijvoorbeeld om de aanleg van een nieuwe weg te laten voorgaan op een natuurgebied. Soms is dat echt noodzakelijk, bijvoorbeeld omdat de bereikbaarheid in een bepaalde regio niet op een andere manier kan worden gerealiseerd. Dan wordt die keuze gemaakt en wordt er ook gecompenseerd. Ik vind wel dat wij extra voorzichtig moeten zijn met de Natura 2000-gebieden, die echt ons deeltje van de Europese schatkist zijn. Dat zijn gebieden die een speciale medaille hebben gekregen, omdat zij bijzonder zijn. Laten wij die gebieden dan ook bijzondere bescherming bieden, zodat ook onze kinderen daar nog van kunnen genieten. Laten wij bezien of wij die koek groter kunnen maken, zodat er meer kan en wij minder vaak in knellende situaties komen waarin wij of-of moeten kiezen. Dat zou mijn streven zijn.

De **voorzitter**: De heer Heerema knikt heel tevreden, dus u kunt verder gaan.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Dank u wel voorzitter, wij bouwen hier nog iets moois. Het is toch jammer dat wij het allemaal hebben gedecentraliseerd, net nu wij het met elkaar eens beginnen te worden, zou ik bijna zeggen. Maar nee hoor, het is heel goed dat in de provincies gedeputeerden goed werk verrichten.
Dan kom ik op de boerencollectieven. De Staatssecretaris geeft aan dat nieuwe collectieven van boeren in overleg gaan met overige landgebruikers in het kader van natuur- en landschapsbeheer. Ook daarbij gaat het om samenwerking. Te lang hebben partijen met de ruggen naar elkaar toe gestaan. Het gaat echt om die samenwerking: dan is er heel veel mogelijk. Ik ben dus benieuwd hoe het in zijn werk gaat met die collectieven. Wat zijn de concrete ambities daarvan? Wij kunnen wel zeggen dat wij het belangrijk vinden dat er collectieven komen, maar dat is natuurlijk een middel. Het gaat om het doel. Hoeveel verbetering verwachten wij van die collectieven?
Ik kom op de private, maatschappelijke financiering. Het zou heel mooi zijn als er meer in natuur kan worden geïnvesteerd door particulieren, verzekeraars en pensioenfondsen, want daar zit veel geld. Maar het is niet gemakkelijk. Dat laat het rapport van het Groenfonds ook zien. Dat is ook wel reëel, want in de kern is het beschermen van onze natuur een publieke zaak. Het zal nooit helemaal vanzelf rond kunnen komen, maar er is zeker ook geld te verdienen met natuur: recreatie, horeca en beleving. Misschien biedt de combinatie met de Nederlandse Investeringsinstelling daar inderdaad een interessante oplossing voor. Daarom vraag ik de Staatssecretaris: zijn er al succesvolle voorbeelden? Het is een interessant idee, maar wat verwacht zij ervan? Hoe groot is de ambitie? Wat is de uitkomst van de aangekondigde Groene Tafel? Er zou een implementatie-agenda komen. Hoe staat het daarmee? Op het gebied van de financiering ligt er nog een bijzonder vraagstuk bij groen rondom de stad. Natura 2000 is heel belangrijk voor de biodiversiteit, maar groen rondom de stad is ontzettend belangrijk voor al die mensen, vooral ook al die kinderen, die af en toe de stenen wijken uit moeten om lekker in het bos te spelen; heel

graag dichtbij, lekker op de fiets ernaartoe. Misschien biedt ook daarvoor de Nederlandse Investeringsinstelling interessante opties.
Er zijn enorm veel zorgen over de biodiversiteit in de wereld. Het gaat echt niet goed. Gelukkig behoort Nederland tot een groepje landen waar het wel wat beter gaat. Wij zien dat maatregelen effectief zijn. Maar wij moeten ons met elkaar grote zorgen maken. Beschermen van onze natuur is ook een publiek goed. Het is in belangrijke mate een Europees vraagstuk. De bedreiging die de landbouw vormt voor de biodiversiteit in Europa, in Nederland, maar zeker ook in de rest van de wereld, is echt een aandachtspunt. Hoe zorgen wij ervoor dat wij niet alleen hier die goede combinaties vinden, maar dat dit ook elders gebeurt? Hoe zorgen wij ervoor dat de biodiversiteit niet achteruit holt door het soms heel intensieve gebruik van de landbouwgrond en van beschermings- of bestrijdingsmiddelen?
Dan kom ik nu op de Vogel- en Habitatrichtlijn. Nederland organiseert een conferentie over de fitnesscheck. Wat is onze inzet? Zijn wij alleen technisch goed, objectief en faciliterend? Dat zijn wij natuurlijk als voorzitter, maar gelukkig zit er ook altijd nog iemand in de Nederlandse stoel. Je mag nooit helemaal voor het Nederlandse belang gaan, maar wie schrijft, blijft. Dat is ook een onderdeel. Ik ben dus benieuwd wat Nederland verwacht van deze fitnesscheck. Voor D66 is de ondergrens dat zo'n refit leidt tot verbetering van de regelgeving. Dat is ook waar de Eurocommissaris voor staat: verbetering, maar geen uitholling. Wij moeten het slimmer doen. Wij moeten het rationeel doen, maar wij moeten het niveau van bescherming niet uithollen.
Dan over TEEB. Het is zojuist ook al genoemd. TEEB gaat niet over nieuwe regelgeving, maar over het maken van slimme keuzes, kansen voor innovatie en het doorbreken van verkokering: kijk eens breder dan alleen het ene belang en bekijk of je meerdere belangen met elkaar kunt verbinden. Waarom wordt dit niet een vast onderdeel van de vaststelling van de omgevingsvisie of van een plan-MER? In het kader van het onderzoek naar alternatieven kan het heel interessant zijn om te bezien hoe de maatschappelijke baten uitpakken.
Voor de stroperij en de illegale handel moet Europees een oplossing worden gevonden. Hoe kunnen wij de samenwerking tussen de douane in Rotterdam en andere havens verbeteren, zodat wij allemaal risicogestuurd goed kunnen controleren? Is er zoiets als een zwarte lijst? Wij hebben er ook niets aan als het olifantenivoor niet meer in Rotterdam binnenkomt, maar in Antwerpen of Marseille. Daar schieten wij niets mee op. Wij kunnen dit echt alleen maar effectief aanpakken op Europees niveau.
Wat het Buijtenland van Rhoon betreft wil ik graag inzicht in het tijdpad. Is er zicht op een beslissing? Waar gaat de voorkeur van de Staatssecretaris naar uit? Kan de Kamer daar een update van krijgen?

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik heb in het interruptiedebatje tussen D66 en de VVD mevrouw Van Veldhoven horen spreken over slimme, innovatieve oplossingen om dier en mens goed met elkaar te laten samenleven. Vanmiddag stond er een grote groep mensen op het Plein, omdat zij zich grote zorgen maken over de ganzenvergassing. Ik kan mij niet anders voorstellen dan dat ook mevrouw Van Veldhoven zich daar grote zorgen over maakt. Ik zou heel graag van mevrouw Van Veldhoven willen weten hoe zij daartegen aankijkt. Zij heeft gehoord dat er slimmere alternatieven bestaan, die veel meer toekomstgericht zijn, zoals het gebruik van lasers. Vindt D66 niet dat wij daar veel meer op zouden moeten inzetten?

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Het is een terechte vraag en een belangrijk vraagstuk. Het spijt me dat ik door de heel drukke agenda en de brede portefeuille die ik heb, vandaag niet niet bij die manifestatie kon zijn. Ook voor de ganzen geldt dat wij moeten proberen om zo veel mogelijk aan alle belangen recht te doen, ook aan de belangen van de

dieren. Wij moeten eerst vaststellen waar het noodzakelijk is. Als het noodzakelijk is, moeten wij proberen zo diervriendelijk mogelijke methoden te hanteren. Dat is volgens mij ook standaard praktijk. Ik kende de oplossing van de lasers niet en ben heel erg geïnteresseerd in het antwoord van de Staatssecretaris. Als het zowel qua kosten als dierenleed een hoop kan schelen, kan ik mij niet voorstellen dat er voor dat soort maatregelen niet een breed draagvlak is. Ik hoor graag wat meer over die techniek. Ik wacht het antwoord van de Staatssecretaris af.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Is D66 met mij van mening dat je provincie-overstijgend naar de ganzenproblematiek moet kijken? Ganzen komen immers overal. Als je in de ene provincie bepaalde maatregelen neemt, zal dat effect hebben in een andere provincie. Heeft de Staatssecretaris naar de mening van D66 daarin een regisserende rol?

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Bij het natuurakkoord is gezegd dat de middelen voor inheemse soorten – ganzen vallen daar op een bepaalde manier soms ook onder – in principe worden gedecentraliseerd. Het is inderdaad zo dat, als ze op de ene plek worden verjaagd, het probleem op een andere plek misschien groter wordt. Dan kun je moeilijk aan de ene provincie vragen om het probleem zelf op te lossen. Dit doet zich in heel Nederland voor. Met andere problemen die zich in het hele land voordoen, proberen wij met een soort programmatische aanpak, of in ieder geval met een gedeelde aanpak, de zaak effectief en op een goede manier aan te pakken. Er zijn allerlei oplossingen. Het lijkt mij heel logisch dat wij in ieder geval proberen om alle betrokken partijen bij elkaar te krijgen om het probleem op een goede manier op te lossen. De Ganzen-7 hebben geprobeerd om met elkaar tot een akkoord te komen. Als maatschappelijke partijen met elkaar tot zo'n oplossing komen, vind ik dat je dat ook moet respecteren. Uiteindelijk is dat lastig gebleken. Ik ben het zeker met mevrouw Thieme eens dat het niet binnen één provincie is op te lossen.

De heer **Leenders** (PvdA): Voorzitter. Het is een mooi bruggetje. Dit was mijn laatste punt, maar laat ik ermee beginnen. Het verhaal dat mevrouw Thieme heeft verteld over de verschrikkelijke gebeurtenissen rond de ganzen spreekt ons ook erg aan en het gaat ons zeer aan het hart. Wij erkennen dat de vele ganzen in Nederland schade veroorzaken en dat wij daar iets aan moeten doen. Mevrouw Thieme noemt alternatieven voor het doden van ganzen, zoals lasers, maar ook het onaantrekkelijk maken van gebieden. Zij gaf aan dat dit bij Schiphol vrij succesvol is geweest. Die alternatieven hebben natuurlijk de voorkeur, ik denk niet alleen van ons tweeën, maar van ons allen. Hoe schat de Staatssecretaris deze methode in en welke stappen kunnen worden gezet om dit te beïnvloeden en te stimuleren? Van de Europese Unie mogen ganzen vanaf 1 juni worden vergast. Als er toch ganzen moeten worden gedood, is de PvdA voorstander van de meest diervriendelijke methode. Je wordt niet blij van het vergassen, als je de beelden ziet, maar van het afschieten word je ook niet bepaald blij. De Staatssecretaris heeft laten onderzoeken wat de meest diervriendelijke methode is. Dan blijkt daar toch vergassing uit te komen, waar ik mij ook wel iets bij kan voorstellen. Vanmorgen las ik in de Gelderlander dat er een nieuwe methode is om de nek van ganzen te breken. Dat artikel stelt mij niet heel erg gerust, want er staat bijvoorbeeld in dat de Faunabeheereenheid geen foto's wil verstrekken van het apparaat. Ook zal buitenstaanders dit jaar niet worden toegestaan het apparaat in werking te zien. Dat lijkt mij nu niet bepaald iets wat het maatschappelijk draagvlak vergroot als oplossing voor het probleem dat heel veel mensen erg raakt.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Het is goed om te horen dat de Partij van de Arbeid ook niet kiest voor vergassing. Dat heb ik ook gezien aan de motie die wij eerder hebben ingediend, in 2011, waarbij wij mede steun hebben gekregen van de Partij van de Arbeid voor een verbod op de vergassing van ganzen. Ik hoop dat wij daaraan kunnen vasthouden. Het probleem is wel dat alle provincies hierover eigenstandig een beslissing nemen, terwijl er grote vraagtekens zijn te zetten bij de effectiviteit. Ik vraag of de Partij van de Arbeid met ons van mening is dat dit kabinet dit niet zomaar moet laten gebeuren. er zou een algemene visie en een moeten zijn waarmee wij invulling geven aan alternatieven voor vergassing en afschot. Er moet een meer gecoördineerde aanpak komen.

De heer **Leenders** (PvdA): Ik moet even iets verbeteren. Ik heb niet gezegd dat wij niet willen dat er vergast wordt. Ik heb gezegd dat we voor de meest diervriendelijke methode zijn. Wij constateren dat wij wel iets moeten doen. Als het kan, heeft het inzetten van lasers onze grote voorkeur, of het onaantrekkelijk maken van gebieden, zoals wij dat bij Schiphol doen. Als wij daar niet uitkomen, kiezen wij voor de meest diervriendelijke methode. Op grond van wat ik in de brief van de Staatssecretaris heb gelezen, is vergassen dan te verkiezen boven afschieten. Daar kan ik mij eerlijk gezegd best iets bij voorstellen, hoe afschuwelijk het er ook uitziet. Misschien is het breken van de nek nog diervriendelijker.
Voor de vraag die u stelt sluit ik aan bij wat mevrouw Van Veldhoven van D66 daarover heeft gezegd. Ik weet niet of ik daarmee mag volstaan, maar eigenlijk heb ik er niet zo heel veel aan toe te voegen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik concludeer dat ook u ervoor open staat om te bezien of er een gecoördineerde aanpak kan komen van de Staatssecretaris. Ik ben wel even in verwarring gebracht. U hebt een motie gesteund waarmee u aangaf dat de CO_2-vergassingsmethode die nu wordt toegepast, onnodig, wreed en niet effectief is. Begrijp ik dat de Partij van de Arbeid daar nu toch anders in staat? Of mis ik iets?

De heer **Leenders** (PvdA): Nee, u mist niets. volgens mij staan wij er nog steeds zo in, maar voortschrijdend inzicht, onder andere door de brief die de Staatssecretaris deze week daarover heeft gestuurd, maakt dat je daarover weliswaar niet verandert van mening, maar wel tot het inzicht kunt komen dat iets is zoals het is. Duidelijk moet zijn dat wij niet te veel moeten tornen aan de autonomie van de provincies, die wij in het natuurpact hebben afgesproken.
Ik wil even ingaan op de brief over de 12de conferentie van partijen bij de Conventie inzake het biodiversiteitsverdrag en die over de staat van de natuur. Die liggen qua conclusies een beetje in elkaars verlengde. De doelen van de midtermreview van het Strategisch Plan 2011–2020 vormen het kader voor de Europese biodiversiteitsstrategie en het Nederlandse biodiversiteitsbeleid. De tussenevaluatie gaat over de voortgang bij het behalen van de doelen. Op onderdelen is er vooruitgang geboekt, maar over het geheel gaan wij de doelen niet halen. Ik heb het dan over de internationale mondiale positie. Het rapport toont aan dat de druk op de diversiteit groot blijft. De oorzaken van het biodiversiteitsverlies zijn onder meer de landbouw en de visserij. Als wij doorgaan zoals wij altijd deden – business as usual – in onze gedragspatronen van productie, consumptie et cetera, zullen wij niet in staat zijn een wereld te realiseren waarin ecosystemen aan toekomstige menselijke behoeften voldoen. Primaire sectoren als landbouw, visserij, mijnbouw, houtproductie en watermanagement scheppen de biodiversiteit van nu, maar zijn daar ook van afhankelijk voor hun voortbestaan. Dat moet ons toch ook aan het denken zetten, gelet op de toekomst van de agrarische sector.

Vorige week zijn de resultaten van het onderzoek naar de staat van de Europese natuur uitgekomen. Wij hadden het er al over. Enerzijds wordt geconstateerd dat het niet goed gaat met de natuur, anderzijds is er het hoopvolle signaal dat gerichte bescherming werkt. Instandhoudingsmaatregelen als, mijnheer Heerema, het Natura 2000-netwerk en gerichte soortenbescherming hebben succes gehad, maar er zijn veel meer inspanningen nodig.
De belangrijkste bedreigingen die voor habitats zijn vastgesteld zijn ook hier weer bepaalde landbouwpraktijken. Uit het onderzoek blijkt dat Nederland wat betreft de staat van de natuur onderaan de Europese lijst bungelt. Gelet op onze positie, dichtbevolktheid et cetera, kan ik mij daar ook wel iets bij voorstellen. Mijn vraag aan de Staatssecretaris is hoe zij de staat van de Europese natuur, maar ook van de mondiale natuur, heeft ontvangen en welke acties zij in gedachten heeft als reactie hierop. Aanvullend hierop: hoe kunnen wij het geld dat wij van Europa krijgen voor vergroening van de landbouw inzetten om dit tij wellicht voor een deel te keren? Wij constateren een relevante overeenkomst met adviezen van onze eigen Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid in zijn rapport «Naar een voedselbeleid». Dat rapport is vorig jaar uitgekomen. Wij gaan daar binnenkort over debatteren. De Staatssecretaris heeft een voedselvisie in de maak. Daar hebben wij vorig jaar oktober om gevraagd bij de behandeling van de landbouwbegroting. Ik ben benieuwd hoe ver het daarmee staat.
Dan kom ik op de Vogel- en Habitatrichtlijn en de fitnesscheck die nu plaatsvindt. Natuurorganisaties vrezen dat de Europese Commissie de komende evaluatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn aangrijpt om de regels voor natuurbehoud sterk te versoepelen. Wij vragen ons af of die zorgen terecht zijn. Staatssecretaris Dijksma streeft naar een effectieve invulling van de natuurdoelen en wil dat doen middels het optimaliseren van de uitvoering van de Vogel- en Habitatrichtlijn. De bestaande Europese natuurdoelen staan dus niet ter discussie. Zo hebben wij dat geïnterpreteerd. Met deze uitleg is de Partij van de Arbeid het eens. Ik vraag de Staatssecretaris om dat vanavond nog eens helder en luid te bevestigen, zodat de natuurorganisaties wellicht wat geruster zijn.
Mijn volgende onderwerp is het onderzoek naar de mogelijkheden voor private financiering van natuur. Ik verwijs naar de motie van de leden Litjens en Jacobi over de mogelijkheden van financiering door particulieren en verzekeraars via pps-constructies. Het onderzoek is uitgevoerd door het Groenfonds. De Staatssecretaris zegt, de aanbevelingen uit het rapport te zullen bespreken in een Groene Tafel met medeoverheden, filantropen en natuurorganisaties. Dat is een heel goed idee. Maar er zijn ook een aantal aanbevelingen gedaan die specifiek gericht zijn op de rijksoverheid, zoals een fiscale regeling groenprojecten, een heldere meerjarenlijn voor giften en geefgeld, garantstellingen door de rijksoverheid en nationale investeringsinstellingen. Kan de Staatssecretaris aangeven wat zij daarmee gaat doen?

De **voorzitter**: Dan gaan wij nu luisteren naar de heer Grashoff van GroenLinks. Hij zit erbij alsof hij nooit is weggeweest, maar hij is er in ieder geval weer. Welkom terug in ons midden.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Dank u wel, voorzitter. Het voelt soms ook alsof ik nooit ben weggeweest. Sommige discussies hier herken ik zo goed dat ik er bijna van schrik.
Ik begin met het rapport State of Nature van de Europese Unie. Dat laat een gemengd beeld zien, zoals hiervoor door meer mensen is gezegd. Om er een positief beeld uit op te pikken: gerichte instandhoudingsmaatregelen leveren succes op. Dat is een belangrijke melding, want die bevat de kern van de zaak: natuurbeleid is niet zinloos. Het heeft zin om te proberen de biodiversiteit te bevorderen, door heel gerichte instandhoudingsmaat-

regelen te nemen. Een stelsel als dat van de Natura 2000-gebieden in Europa heeft een heel belangrijke bijdrage geleverd aan de biodiversiteitsdoelen. Voorlopig dus geen signaal in de trant van: hef het maar op of doe het maar een onsje minder. Nee, het is met de biodiversiteit niet goed gesteld en het optimisme zit dus in het anker van de Natura 2000-gebieden dat ooit is bedacht. Dus: eerder stevig vasthouden dan daarop inleveren.
Een derde van de Europese vogels is nog steeds bedreigd. Van de 800 natuurgebieden verkeert driekwart in slechte staat. Dat zijn zorgwekkende dingen die in het rapport staan. Het raakt ook Nederland. Ik wil daar één soort uit pakken. Ik ben niet zo heel erg van het richten op soorten, maar er is één soort die ook internationaal heel erg met Nederland wordt verbonden, te weten de grutto, onze bekende weidevogel. Het gaat slecht met de grutto. Wij hebben een enorme verantwoordelijkheid, want wij hebben zo'n 90% van de hele populatie van Noordwest-Europa. Het is een weidevogel, dus die zit in hoge mate in het gebied dat wij landbouwgebied noemen. Zoals algemeen bekend en ook hier weer bevestigd, is met name de landbouw de grootste bedreiging voor de biodiversiteit. Dat is jammer. Het is niet altijd zo geweest, maar sinds de landbouwmethoden steeds grootschaliger zijn geworden – er gebeurt meer machinaal en het grondwaterpeil is naar beneden bijgesteld – is de steeds verdere uitnutting van het landbouwareaal de belangrijkste oorzaak van de afname van de biodiversiteit. Als wij natuurbeleid blijven beperken tot alleen natuurgebieden, maar niet willen werken aan het meer in harmonie brengen van landbouw met natuur, zullen wij op het gebied van biodiversiteit in Nederland geen vooruitgang boeken en zullen wij al heel blij mogen zijn met het feit dat de achteruitgang van de natuur in Nederland om en nabij gestopt is. Positiever dan dat is het eigenlijk nog steeds niet.
Er zijn inderdaad signalen dat de Europese Commissie mogelijk geneigd zou zijn de wetgeving af te zwakken. Dat lijkt mij het paard achter de wagen spannen, zeker in het licht van dit rapport. De Staatssecretaris schrijft: «Het heeft mijn voorkeur als de gewenste elementen via aanpassing van de uitvoering, dus binnen de bestaande richtlijnen vorm kunnen krijgen.» Ook ik vraag de Staatssecretaris om een helder en scherp antwoord. Betekent dit dat zij ernaar streeft om de Vogel- en Habitatrichtlijn niet aan te passen, maar flexibiliteit te zoeken in de uitvoering? Zo ja, dan zouden wij daar blij mee zijn. Er mag best enige flexibiliteit in komen, maar niet door de regels af te zwakken, want die hebben wij keihard nodig. Dat laten al die onderzoeken zien.
Da kom ik nu op de inzet in de fitnesscheck. Gaat de Staatssecretaris inderdaad de knelpunten bespreken die uit de State of Nature naar voren komen? Daar krijg ik graag een reactie op. In hoeverre neemt zij het initiatief om burgers, maar ook belangenorganisaties in Nederland bij die fitnesscheck te betrekken? Het gaat erom dat het een gezamenlijk proces wordt, in plaats van een proces dat alleen in de burelen van het departement plaatsvindt. Hetzelfde geldt voor de provincies, omdat zij een belangrijke rol spelen in het natuurbeheer. Wij hopen dat de Nederlandse inzet op het gebied van de Vogel- en Habitatrichtlijn zich niet gaat richten op een discussie over vermindering van regels, maar op een discussie over de vraag hoe je de Vogel- en Habitatrichtlijn, goed, positief, proactief en wat ons betref ook wat meer flexibel zou kunnen gebruiken.

De heer **Geurts** (CDA): Ik heb mij ook verdiept in de kwestie van de grutto. Weidevogelexperts melden dat de achteruitgang van de grutto in sommige natuurreservaten veel sterker is dan in gangbare landbouwgebieden. In Noord-Holland heeft het Samenwerkingsverband Waterland daar ook weleens onderzoek naar gedaan. Als oorzaken werden genoemd: te weinig dierlijke mest in die natuurgebieden, exclusieve aandacht voor bepaalde vogels zoals de kemphaan of de snip en het verruigen van de

weidevogelreservaten doordat er niet meer jaarlijks wordt gemaaid. Zou de heer Grashoff daar eens op willen reflecteren?

De heer **Grashoff** (GroenLinks): De grutto is bij uitstek een weidevogel. Ik heb al duidelijk aangeven dat die in belangrijke mate in landbouwgebieden voorkomt. Het percentage natuurgebieden waar uw analyse zich op richt, is zo klein dat je daarop uiteindelijk nooit het beleid voor het behoud van een weidevogelsoort als de grutto kunt baseren. Wij moeten het juist hebben over de landbouwgebieden en over wat wij daar doen. Het hoeft niet eens zo ingewikkeld te zijn. Ik noem maaibeleid en de manier waarop met de landbouw wordt omgegaan. Hoe gaan wij om met de oppervlaktewaterspiegel? In sommige gebieden moeten wij die eerder verhogen dan verlagen. Ik ken heel mooie voorbeelden van landbouwgebieden waarin de grutto zijn plek behoudt en de soort zich kan uitbreiden. Laten wij dat soort dingen nu oppakken en versterken. Daar worden wij allemaal vrolijker van, u ook, mijnheer Geurts.

De heer **Geurts** (CDA): Ik sloeg aan op het eenzijdige verhaal. Boeren doen aan nestbescherming. Dat functioneert goed in Nederland. Uit een onderzoek in Waterland blijkt dat de gruttostand daar stabiel is gebleven, ondanks de waterpeilverlaging. Focus dus niet alleen op de landbouw. Er is ook een ander verhaal. Ik wil betogen dat u breder moet kijken dan alleen de landbouw de schuld geven van de teruggang van de grutto.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik heb hier niets aan toe te voegen. De grutto is bij uitstek een vogel die water nodig heeft. Ik kan de citaten die de heer Geurts noemt, niet staven. Volgens mij is er redelijk wat bekend over de grutto in Nederland. Het gaat om het weidegebied, om grondwaterstanden en maaibeheer in het landbouwareaal.

De heer **Rudmer Heerema** (VVD): Voorzitter. Het is verfrissend om GroenLinks hier aan tafel te hebben. Het is de eerste keer in twee jaar tijd dat ik bij een algemeen overleg over natuur ook met GroenLinks kan debatteren. Ik wil het ook hebben over de grutto. U geeft aan dat die weidevogels worden bedreigd. Dat klopt. Die bedreiging komt onder andere ook van zwerfkatten, die de nesten van bedreigde weidevogels leeghalen. Is uw partij dan voorstander van de motie over zwerfkatten die volgens mij door de Partij voor de Dieren is ingediend? Het is een keus «between the devil and the deep blue sea». Waar kiest u nu voor, de zwerfkat of de weidevogel die bedreigd wordt? De VVD kiest voor de bedreigde weidevogel. U doet dat blijkbaar niet, maar u geeft nu aan dat u daar ook aandacht voor wilt hebben. Dat is wat mij betreft een beetje rare afweging.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik heb het gevoel dat hier een heel wonderlijke beleving van de werkelijkheid aan de orde is. Ik denk dat wij fatsoenlijk kunnen omgaan met zwerfkatten én de grutto een betere positie kunnen geven in Nederland, en dat dit niet tegenstrijdig is.

De heer **Rudmer Heerema** (VVD): Als dit de reactie is, ben ik toch wat treurig over het feit dat GroenLinks terug is in deze AO's.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Moet ik hier nou op reageren?

De **voorzitter**: U moet helemaal niets.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Voorzitter. De Staatssecretaris zet stevige stappen wat betreft het fundament van onze natuur, onder meer met de Wet natuurbescherming en de fitnesscheck. Laat ik eerst stilstaan bij de vormgeving van het stelsel voor agrarisch natuurbeheer. Wat is de

stand van zaken? Zijn de nieuwe collectieven inmiddels allemaal opgericht? Is voor agrariërs duidelijk hoe het beleid inzake agrarisch natuurbeheer in de praktijk vorm krijgt vanaf 1 januari 2016? Ik begrijp dat de meeste provinciale natuurbeheerplannen inmiddels definitief zijn vastgesteld, waarmee duidelijk is geworden welke focusgebieden er zijn voor het agrarisch natuurbeheer. 2015 is een overgangsjaar. Het is belangrijk dat dit overgangsjaar goed wordt gebruikt en dat wordt geborgd dat het collectieve agrarische natuurbeheer aansluit op de vergroening in de eerste pijler, zoals wij hebben vastgelegd in de motie-Jacobi/Dik-Faber. Ervaringen van de Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen laten zien dat de kansen voor kruisbestuiving tussen de vergroeningsvoorwaarden en agrarisch natuurbeheer helaas vrijwel onbenut blijven. Akkerbouwers vullen de vergroening en agrarisch natuurbeheer los van elkaar in. Wat kan de Staatssecretaris, uiteraard samen met de provincies, die hiervoor primair verantwoordelijk zijn, doen om ervoor te zorgen dat boeren de waarde gaan inzien van een goede aansluiting tussen vergroening en agrarisch natuurbeheer?
Het is goed dat er een fitnesscheck komt op de Vogel- en Habitatrichtlijn. De herziening zal deels plaatsvinden tijdens het Nederlandse Voorzitterschap. Dit biedt ook kansen voor Nederland. Voor de fractie van de ChristenUnie is vereenvoudiging een kernwoord van de herziening. Het is een mooi moment om het Europese natuurbeleid ook eens langs de lat van de subsidiariteitstoets te leggen, om te bezien waar bevoegdheden kunnen worden teruggelegd bij de lidstaten. Het doel moet zijn om de Vogel- en Habitatrichtlijn te verbeteren, zonder de doelen waarvoor de richtlijnen zijn opgesteld uit het oog te verliezen. Is de Staatssecretaris bereid om bij de fitnesscheck te bezien hoe beleid op andere terreinen, bijvoorbeeld het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) strookt of juist niet strookt met de doelen van de Vogel- en Habitatrichtlijn? Met andere woorden: meer coherentie in het Europese beleid zou wat ons betreft het doel moeten zijn. Is de Staatssecretaris dit met ons eens?
Nederland heeft in 2005 de Europese Landschapsconventie ondertekend. Onderdeel van deze conventie is de oprichting van zogenaamde landschapsobservatoria, die de kwaliteit van het landschap monitoren en de publieke en politiek-bestuurlijke aandacht voor ons landschap willen vergroten. In Nederland heeft Landschappen.nl onlangs het initiatief genomen tot de oprichting van het landschapsobservatorium Nederland. Natuurlijk ben ik hier heel blij mee. Wij moeten het waardevolle Nederlandse landschap koesteren. Het landschapsobservatorium heeft een belangrijke functie om te borgen dat er voldoende aandacht blijft voor het landschap bij het Rijk en bij de provincies. Het begint natuurlijk allemaal met een adequate monitoring van het landschap in Nederland. Is de Staatssecretaris bereid om de initiatiefnemers van dit landschapsobservatorium te ondersteunen, door bij te dragen aan een monitoringssysteem voor het landschapsbeleid? Graag krijg ik een reactie.
Al geruime tijd vraagt mijn fractie, evenals de fractie van het CDA, aandacht voor de positie van de rietsector in Noordwest-Overijssel. De riettelers die gronden pachten van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, dreigen btw te moeten betalen over de subsidie die zij krijgen voor het rietlandbeheer, omdat zij als opdrachtnemer worden gezien van de verpachter die de subsidie krijgt. Dit terwijl de subsidie fors lager is geworden. De oplossing waarover al geruime tijd wordt gesproken, onder meer met EZ en Financiën, is om de pachter en de verpachter als gezamenlijke entiteit te laten optreden bij het aanvragen van de subsidie. Tot op heden is er echter geen duidelijkheid. De riettelers zitten echt met de handen in het haar. Is de Staatssecretaris bereid om samen met de Staatssecretaris van Financiën deze impasse te doorbreken?
Mijn laatste punt betreft de fiscale vrijstelling van SNL-subsidies (Subsidiestelsel Natuur en Landschap). Gisteren zijn de antwoorden binnengekomen op mijn schriftelijke vragen. Ik dank de Staatssecretaris dat dit nog

gelukt is voor dit AO. Ik vind het echter onbegrijpelijk dat pas eind dit jaar duidelijkheid komt over de fiscale vrijstelling over vorig jaar en dit jaar. Mijn vraag is welke mogelijkheden de Staatssecretaris ziet om de procedure te verstellen of een tussenuitspraak van de Commissie te krijgen. Ik begrijp dat de Staatssecretaris zich hiervoor heel hard inzet, maar wellicht is er nog ergens een gaatje. Wij wachten er al heel lang op.

Voorzitter: Thieme

De heer **Graus** (PVV): Voorzitter. Wat de wildlife crime betreft heb ik ooit een motie ingediend, niet alleen over een importverbod op jachttrofeeën, dat zojuist door Thieme werd aangehaald, maar ook voor een doorvoerverbod. Dat schijnt namelijk nog veel erger te zijn. Via ons land worden dierlijke producten doorgevoerd, met name naar Azië. Dit schijnt echt booming business te zijn. Die moties halen het meestal niet, dus wij kunnen moties indienen tot wij een ons wegen, maar ik ken de Staatssecretaris een beetje op dit vlak. Kan zich ervoor inzetten om hieraan iets te doen? Ik heb het dan niet alleen over een importverbod, maar ook over een doorvoerverbod. Wij moeten daar meer op toezien, desnoods met speurhonden. Dan kan heel gemakkelijk; zij kunnen heel gemakkelijk ladingen afsnuffelen naar dit soort dierlijke producten.
Als dierenvriend zit ik met de handen in het haar over het ganzenbeleid. Ik ben eigenlijk tegen afschot van dieren als er geen noodzaak toe is. Ik vind dat een reetje met een gebroken poot uit zijn lijden moet worden verlost door een goed getrainde jager. Dat ene schot is dan om het dier te euthanaseren. Ik ben echter tegen het massaal doden van dieren, terwijl ik niet zie dat er sprake is van overlast. Bovendien wordt er vaak nog een vergoeding tegenover gesteld. Ik vind dat boeren vaak niet genoeg doen om dieren te weren. Schiphol heeft dat wel gedaan. Omdat ik ook woordvoerder luchtvaart ben, ben ik daar geweest. Zij hebben daar K1, K2, en K3. Ik doel niet op de meidengroep, maar zij hebben daar autootjes rondrijden met gaspistolen, die heel succesvol zijn. De vogeldraden waarom ik heb gevraagd, zijn er gekomen. Laseren is ook zeer succesvol. Men is ook andere gewassen gaan verbouwen rondom Schiphol. De luchthaven heeft er waanzinnig veel succes mee. Ik vind dat boeren niet alleen moeten klagen, maar ook meer zelf moeten doen. Eerlijk is eerlijk: of je nu in de evolutieleer gelooft of in het scheppingsverhaal, de dieren waren er eerder dan de mensen en we kunnen ze niet zomaar overal gaan doodschieten als wij er even last van hebben. Er wordt gezegd dat, als er dan toch dieren moeten worden gedood, vergassen diervriendelijker is. Maar als ik dan zie wat voor stress het geeft ... Die diertjes kunnen op dat moment niet wegvliegen. Zij worden dan getrechterd, niet voor leververvetting, maar in de kar. Ik heb het gezien. Het vangen veroorzaakt een zeer hoge mate van stress en daardoor dierenmishandeling. Als je een dier met een kogel doodt, is het meteen dood. Ik kan mij eerlijk gezegd niet voorstellen dat vergassen diervriendelijker kan zijn dan een kogel, mocht een dier gedood moeten worden. Mogelijk kan de Staatssecretaris mij helpen, want ik sta in dubio en weet niet goed wat ik ermee aan moet.
Ik zeg altijd: wij kennen in Nederland geen natuur. Het zijn tupperwaregebieden. Het is aangelegde natuur. Wat mij heel veel verdriet doet, is wat er rondom roofvogelnesten gebeurt. Ik ben ernaar gaan kijken naar aanleiding van berichten van mensen. Op een gegeven moment heeft een roofvogel zich ergens genesteld. Daaromheen worden dan alle bomen gekapt. De boom waar die roofvogel in zit, wordt niet gekapt. Dan zegt men: wij hebben het roofvogelnest beschermd. Ja, maar dat dier is daar gaan zitten omdat het in een bepaald dicht gebied zijn nest heeft gebouwd. Dat vind ik echt schandalig.
Tot slot kom ik op het maaien of knippen van heggen in het broedseizoen. Ik erger mij daar groen en geel aan, iedere keer opnieuw. Ook in Limburg. Als ik naar Limburg ga, zie ik dat er ook door gemeenten massaal heggen

worden geknipt terwijl er merelnesten in zitten. Ze hebben laatst een heel merelnest doormidden gezaagd. Het is zo lomp en zo onbehoorlijk. Het is natuurlijk moeilijk om particulieren bij de veter te pakken, maar kan de Staatssecretaris hierover niet in overleg gaan met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten? Kunnen de gemeenten bij de lurven worden gepakt, in de trant van: we gaan niet meer maaien tijdens het broedseizoen?

Voorzitter: Graus

De vergadering wordt van 20.10 uur tot 20.20 uur geschorst.

De **voorzitter**: De Staatssecretaris doet de beantwoording in de bekende blokjes die wij van haar kennen. Zij gaat straks eerst zeggen welke blokjes er komen. Ik stel voor dat aan het einde van elk blokje indien nodig kan worden geïnterrumpeerd, maar ik sta maximaal twee interrupties per Kamerlid toe.

Staatssecretaris **Dijksma**: Voorzitter. Ik zal de beruchte blokken even met u doornemen. Allereerst zou ik graag iets willen zeggen over de staat van de natuur, de natuurvisie en het natuurlijk kapitaal. Het tweede blok gaat over internationale aspecten. Daarbij moet u vooral denken aan biodiversiteit en wildlife crime. Het derde blok gaat onder andere over de fitnesscheck en de eerste inzet van mijn kant. Ik vermoed zo dat daarover nog vele debatten zullen volgen. Het vierde blok betreft de verschillende diersoorten die u hier de revue hebt laten passeren, waaronder de ganzen en de grutto's. Dan is er nog het «veegblok» overig. Daar zit dan alles in wat ik nog niet heb genoemd.

De heer Leenders en een aantal andere leden spraken over de staat van de natuur. Er werd mij gevraagd hoe ik de Staat van de Europese Natuur heb ontvangen en welke acties ik in gedachten heb als reactie hierop. Ik geloof dat meerdere leden duidelijk hebben gemaakt dat Nederland bij de instandhouding van habitats niet goed scoort, maar met de soorten lijkt het beter te gaan. Dat is goed nieuws. In 2013 heeft PBL ook het een en ander geconstateerd, namelijk dat we echt van ver komen. Door de beleidsinspanningen van Nederland lijkt er nu een kantelpunt te zijn bereikt en kunnen wij inzetten op geleidelijk herstel. Daarvoor is een aantal zaken nodig. In de eerste plaats moeten wij doorgaan met het aanleggen van het Natuurnetwerk Nederland. Dat hebben wij bij de start van dit kabinet zo met elkaar afgesproken. In de tweede plaats moeten wij doorgaan met het verbinden van ecologie en economie. Daarover was er een interessant debat tussen verschillende leden. Wij moeten veel meer kansen pakken. Die zijn er namelijk echt; daarmee ben ik het zeer eens. Het derde punt is dat wij moeten doorgaan met het verbinden van natuur en samenleving. Het mooie daarbij is dat er heel veel private initiatieven zijn, niet in plaats van acties vanuit de overheid, maar daarbovenop. Recentelijk heb ik een prachtig initiatief van een grote bierbrouwer in ons land mogen ontvangen, die circulaire economie als uitgangspunt neem bij een nieuwe brouwerij in Zuid-Holland. Het is echt prachtig om te zien hoe men daar met oog voor de natuur ook aan de economie werkt. Dus het kan wel. De heer Heerema gaf aan dat hij heel blij was met die kanteling in de discussie. Die moeten wij inderdaad opzoeken. We moeten uit het negativisme naar de positieve kant, in de trant van: hoe kunnen wij zaken versterken?

Een aantal leden heeft terecht gezegd dat een belangrijk deel van de winst, zeker voor een klein en bedrijvig land als Nederland, niet zozeer zit in alleen het natuurbeleid en in het beschermen van de natuurgebieden die dat nodig hebben. Dat staat op zichzelf genomen niet ter discussie. Maar de winst zit ook in het een stap dichterbij brengen van de vergroening van de landbouw. Dat willen wij heel graag doen en dat

hebben wij ook afgesproken. Wij hebben de herziening gehad van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Dat was een eerste en belangrijke stap. Daarbij zetten wij sterk in op het ontwikkelen van gerichte pakketten voor de ecologische aandachtsgebieden. U moet dan denken aan bijvoorbeeld een apart vogelakkerpakket. Wij hebben de sector uitgedaagd om met voorstellen te komen die de synergie tussen vergroening en het natuurbeleid versterken. Mevrouw Dik-Faber vroeg hoe ik ervoor zorg dat de motie van haar en mevrouw Jacobi wordt uitgevoerd. Welnu, wij hebben bijvoorbeeld geprobeerd om allerlei partijen bij elkaar te brengen en met elkaar het gesprek aan te gaan. Stel dat iemand op een individuele akker iets aan vergroening wil doen, dan dagen wij de mensen uit om te bezien of je dat niet veel beter op bepaalde plekken met elkaar kunt doen, waardoor een plus een bij wijze van spreken drie wordt. Met het stimuleren van actie van onderop proberen wij mensen zo ver te krijgen.

De heer Heerema zei dat hij zich zeer aangesproken vindt door de natuurvisie. Die vindt hij vooruitstrevend. Het is mooi om dat de horen. De visie is inderdaad vooruitstrevend. Vervolgens sprak hij over een tegenstelling met de stugge Natuurwet. Hoe komt die dan ten dienste te staan van de in zijn ogen flexibele natuurvisie? Misschien is het goed om even een paar misverstanden weg te nemen. De nieuwe Wet natuurbescherming is streng waar nodig en flexibel waar het kan. Dat wil ik wel onderstrepen. Zo maakt deze wet straks tijdelijke natuur mogelijk, waaraan wij verder invulling geven met green deals. De wet maakt bijvoorbeeld ook gedragscodes voor bedrijven mogelijk. Wat de procedures betreft sluiten wij voor een belangrijk deel aan bij de Omgevingswet. Er zit echt winst in voor de mensen die te maken hebben met de Natuurwet. Ik geloof dat u maar liefst twaalf uur met mij van gedachten zou willen wisselen over dit hele verhaal. Ik doe dat van harte, maar laten wij een deel van dat mooie debat niet nu al voeren. Ik verheug mij er wel op; dat kan ik alvast zeggen. Ik denk en hoop dat deze wet er een is die langere tijd mee kan en op draagvlak in het parlement kan rekenen. Ik hoop ook dat wij daarmee een nieuwe weg inslaan naar een belangrijk doel, met ruimte voor initiatieven van anderen.

De betrokkenheid van burgers is inderdaad heel belangrijk, zeg ik tegen de heer Geurts. Het is niet voor niets dat wij in het afgelopen jaar ruimte hebben gemaakt voor groen en doen. Het geld wordt overigens pas volgend jaar uitgekeerd. Er zijn veel initiatieven van vrijwilligers. Die wil ik graag steunen, maar ik zeg erbij dat het mij goed lijkt, gelet ook op de maatschappelijke uitvoeringsagenda, om dat niet te doen via een generiek instrument, maar op basis van initiatieven die langskomen. Daar zullen wij ook met de provincies over moeten spreken. De heer Geurts is een van de leden wiens partij aan de basis heeft gestaan van de decentralisatie. Hij begrijpt ook dat, op het moment dat er opdrachten komen, het de bedoeling is dat de provincies hun rol met betrekking tot dit onderwerp, te weten het ruimte geven aan vrijwilligers, volledig gaan invullen. Ik ken de gedeputeerden als mensen die dat ook echt willen doen. Er is inhoudelijk geen discussie over.

Het instrumentarium van de TEEB-studies is door velen omarmd. Zowel de heer Heerema als mevrouw Van Veldhoven heeft dat gedaan. Ik vind het een heel mooie aanpak, omdat het heel bijzonder is om als het ware een soort economische waardering vast te stellen van wat natuur de samenleving oplevert. Natuur heeft natuurlijk intrinsieke waarde. Dat is iets wat wij al langer weten, maar dat het ook in euro's iets kan opleveren voor de samenleving als geheel lijkt mij eerlijk gezegd van grote betekenis. Het is goed om dat in beeld te brengen. Steeds meer bedrijven willen hun impact op de natuur en hun afhankelijkheid van natuurlijk kapitaal heel graag zichtbaar maken. Ik denk dat wij dit moeten steunen via green deals, en via een community of practice met de financiële sector. Verder noem ik de atlas natuurlijk kapitaal. Als je het onderdeel

maakt van de MER zou dat voor de flexibiliteit misschien een verkeerd signaal zijn, want dan wordt het vastgelegd in regelgeving. Ik meen te weten dat dit niet verstandig is. Die suggestie zou ik niet willen overnemen, ondanks de steun voor het thema.
Mevrouw Van Veldhoven vroeg wanneer de Kamer de maatschappelijke uitvoeringsagenda kan krijgen. Die is gepresenteerd tijdens de natuurtop van februari jongstleden. Dat was overigens een soort coöperatie met de provincies. Het was hun natuurtop. Ik stel voor dat ik eind dit jaar de Kamer een overzicht stuur van alle activiteiten waarmee wij aan de slag zijn gegaan, inclusief de ervaringen van de initiatiefnemers. Dat geeft misschien net wat meer inzicht dan alleen de lijst die eerder is gepresenteerd. Als de Kamer dat een goed idee vindt, zou ik het op die manier willen doen.
Dan kom ik nu op de investeringen in natuur van de private kant. Verscheidene leden hebben daar eerder aandacht voor gevraagd. Wij hebben daarover een heel debat met elkaar gehad. Op basis van het bestaande instrumentarium zie je al hoe ingewikkeld het soms is als het om fiscale aspecten gaat. Wij gaan voor de zomer een groene tafel over dit onderwerp organiseren. De conclusies en aanbevelingen van het rapport wil ik graag samen met de partners gebruiken om te bezien hoe wij tot een versterkt investeringsklimaat kunnen komen, voor private maar ook maatschappelijke investeringen in de natuur. Daarnaast gaan wij met de Nederlandse Investeringsinstelling in gesprek om te bezien wat de bijdrage van bijvoorbeeld de pensioenfondsen zou kunnen zijn aan investeringen in de natuur. Ik stel mij zo voor dat de Kamer na de zomer wordt geïnformeerd over de voortgang van deze acties. Dan hebben wij die groene tafel gehad en zijn wij wat verder met de gesprekken. U kunt daar dan een goede update over krijgen. Laat helder zijn dat het in deze tijd van schaarse middelen – die klotsen bij ons in elk geval zeker niet over de plinten – altijd goed is om op zoek te gaan naar andere manieren om mensen zo ver te krijgen om mee te investeren. Ik ben er echt heel erg voor om dat te doen.
De heer Geurts en anderen vroegen hoe het er nu voor staat met het agrarisch natuurbeheer. Er is op dat vlak natuurlijk heel veel te doen. 2015 is inderdaad een overgangsjaar, zoals mevrouw Dik-Faber zei. Het is een enorme klus om een nieuw stelsel uit de grond te stampen. Dat is toch een beetje het tempo waarin het nu gaat. Vooral voor de mensen die het betreft is het niet gemakkelijk. Vooralsnog liggen wij wel op schema. De collectieven komen nu met gebiedsaanvragen. Ik denk dat het goed is om na de zomer ook hierover een stand van zaken te geven. In antwoord op een vraag van mevrouw Van Veldhoven merk ik op dat bijna alle collectieven zijn opgericht. Er is er nog één te gaan. De synergie tussen de vergroening van het landbouwbeleid en het werk van de collectieven is van heel groot belang. Zoals ik al eerder zei, heb ik de sector en de provincies uitgedaagd om daarmee aan de slag te gaan. Zoals al eerder opgemerkt, werken wij aan gerichte vergroeningspakketten. De provinciale gebiedsplannen zijn klaar en in provinciale verordeningen vertaald. Binnenkort notificeer ik het nieuwe stelsel bij de Europese Commissie. Vanaf september worden aanvragen ingediend. Wij hebben meerdere bijeenkomsten georganiseerd, met mensen van de provincies erbij. Ik ben zelf bij één van die bijeenkomsten geweest. Daarnaast heb ik een werkbezoek afgelegd bij een van de collectieven, om mee te helpen en te steunen, maar ook om te vragen waar de problemen zitten. Die komt men in de praktijk tegen en dat zal echt nog wel even zo blijven. Wij hebben ze wel goed in beeld en wij proberen samen met de provincies op te trekken om de overgang naar dat nieuwe, noodzakelijke stelsel zo soepel mogelijk te laten verlopen. Het is echt een noodzakelijke verandering.
Daarmee ben ik aan het einde gekomen van dit blok.

De **voorzitter**: Ik heb een vraag aan de Staatssecretaris. U zei: na de zomer komt er een stand-van-zakenbrief. Kunt u daar iets concreter over zijn? Kamerleden willen altijd graag weten wanneer de brief komt, want het kan de herfst of de winter zijn.

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik denk dat oktober een redelijke termijn is, dus in de nazomer. Ik «koop» alvast een paar weken voor mijn mensen, die het ook heel druk hebben.

De heer **Geurts** (CDA): Ik kan uit ervaring meedelen dat wij in oktober ook nog 30 graden kunnen halen in Nederland, dus wat dat betreft zou het nog wel zomer kunnen zijn. Ik heb het gehad over het vrijwilligerswerk. In diverse kabinetsperioden is het CDA samen met de PvdA-fractie daarin altijd een drijvende kracht geweest. Ik heb het woord «structureel» gebruikt. In de woorden van de Staatssecretaris hoorde ik heel duidelijk: we doen het op basis van ideeën en plannen. Zou de Staatssecretaris in het gesprek dat zij met de provincies heeft – ik denk dat dit op korte termijn plaatsvindt, met alle nieuwe gedeputeerden – dit willen meenemen, om te bezien of er iets structurelers kan komen? Ik bedoel dan niet voor 30 jaar, maar wel voor een aantal jaren. Dat is voor de natuur wel heel belangrijk.

Staatssecretaris **Dijksma**: Het lastige is dat het straks het domein van de provincies is. Zij zullen moeten bepalen op welke wijze zij deze rol voor vrijwilligers, die wat mij betreft niet ter discussie staat, een plek willen geven. Dat kan per provincie worden bepaald. Daarom vind ik het woord «structureel» lastig. Dat suggereert toch dat er een soort landelijke regeling komt of blijft. Dat kan ik niet waarmaken, maar ik wil het onderwerp wel graag op de agenda zetten, omdat het past bij de doelstelling van de natuurvisie om mensen erbij te betrekken. Mijn indruk is dat de provincies daar net zo over denken.

De heer **Geurts** (CDA): Dank voor deze toezegging. Ik neem aan dat als de Staatssecretaris het woord structureel laat vallen, de provincies heel nadrukkelijk naar de Staatssecretaris luisteren.

Staatssecretaris **Dijksma**: Dan luisteren ze niet alleen naar mij, maar dan leggen ze de boodschap ook weer terug en daar ben ik niet op uit. Ik probeer heel precies te zijn. Als ik ga zeggen dat het een structurele regeling moet zijn, dan leggen zij dat vrolijk terug. Dat weet ik precies, want ik ken mijn vrienden, met alle respect. Dat is niet de bedoeling.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Nog even over de TEEB-aanpak. We worstelen bij allerlei grote infrastructurele projecten met de vraag hoe je de baten in termen van reistijdwinst, die tot op de halve euro wordt uitgerekend, kunt afzetten tegen de baten van natuurwinst. In de maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) die onderdeel is van de planprocedure, worden er bij natuur plussen en minnen gezet die niet te vergelijken zijn met de harde cijfers die de basis vormen voor andere dingen. Het mooie is dat de TEEB-aanpak het verschil in waarde aangeeft tussen een planvariant en een ecosysteemdienstenvariant. Dan kun je beter geïnformeerd kiezen waar je de euro's aan besteed. Ga ik een paar euro meer besteden waarmee ik veel meer baten binnenhaal? Of heeft dat helemaal geen zin, omdat het in totaal eigenlijk alleen maar duurder is en niet meer baten oplevert? In het stuk worden mooie voorbeelden genoemd van waar het verrassend genoeg heel veel bleek op te leveren. Soms leek het een goed idee, maar bleek het niet zo veel op te leveren. Met deze systematiek zou het probleem dat wij hebben met de MKBA, kunnen worden opgelost. Hoe zouden we dat wat beter kunnen verankeren?

Staatssecretaris **Dijksma**: Hierover zal ongetwijfeld worden gesproken bij de nieuwe Omgevingswet. Daarin wordt geprobeerd om afwegingen meer naar voren halen en in breder perspectief te plaatsen. Die beweging wordt gelukkig steeds beter ingezet in ons ruimtelijk beleid. Ik ben het met u eens dat de vraag wat ecologisch en economisch de meest slimme investering is, daar ook bij hoort. Een van de redenen voor het presenteren van de Natuurambitie Grote Wateren was dat je met zo'n wijze van denken over vraagstukken misschien wel de bredere winst kunt pakken. Bij mijn weten wordt er bij rijksprojecten gewerkt aan een maatschappelijke kosten-batenanalyse waarbij dit soort zaken ook meer een rol gaan spelen. Daar kan dat waarschijnlijk een plek in krijgen. Het is niet zo dat de TEEB-werkwijze al zo is doorontwikkeld dat deze een-op-een kan worden overgenomen. In het begin zei ik dat bedrijven op basis van vrijwilligheid meedoen. Als je iets opeens de lading van een regel zou geven, moet je oppassen omdat mensen daardoor misschien eerder worden ontmoedigd dan aangemoedigd. Dat vind ik ook belangrijk, maar u pakt meer de gedachte eruit. Dat is volgens mij ook de beweging die door mijn collega van I en M wordt gemaakt.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Laat helder zijn dat het niet mijn bedoeling is om dit voor alle bedrijven verplicht te stellen. Ik ben aan het zoeken hoe we deze methodiek kunnen verankeren in onze reguliere afwegingsmechanismen, vooral als het gaat om projecten waar het Rijk zelf bij betrokken is, omdat het allemaal maatschappelijke baten zijn waar het Rijk voor staat en die moet je goed afwegen. Ik ben blij te horen dat eraan gewerkt wordt om dit voor rijksprojecten in te voeren. Kan de Staatssecretaris toezeggen dat zij ons daarvan op de hoogte zal houden? Uiteraard zal ik dit maandag met de Minister bespreken, als wij tien uur spreken over de Omgevingswet. Dit punt kan daarbij aan de orde komen, maar ik hoor ook graag hoe de Staatssecretaris daarmee omgaat.

Staatssecretaris **Dijksma**: I en M heeft hier het voortouw. Mijn advies zou zijn om het maandag tijdens dat mooie, lange debat te bespreken.

De heer **Leenders** (PvdA): Misschien heb ik het gemist, maar dit blok was klaar?

De **voorzitter**: Ik sta enkel interrupties toe aan het einde van het blokje, dus als er wordt geïnterrumpeerd, kunt u ervan uitgaan dat het het einde van het blokje is.

De heer **Leenders** (PvdA): Prima, dan houd ik daar in het vervolg rekening mee. Ik heb een vraag gesteld over de Voedselvisie in relatie tot de Staat van de Natuur.

Staatssecretaris **Dijksma**: Dat komt bij het blokje overig.

De heer **Leenders** (PvdA): Dan wacht ik dat even af. Dan komt mijn andere vraag waarschijnlijk ook in het volgende blok.

De **voorzitter**: Ik constateer dat er geen interrupties meer zijn over de natuurvisie en de Staat van de Natuur. Dan gaat de Staatssecretaris verder met het blokje over biodiversiteit en wildlife crime, wat eigenlijk een chic woord is voor stroperij.

Staatssecretaris **Dijksma**: Ja, dat klopt. Ik ga nu in op wildlife crime. Als je de berichtgeving ziet over de neushoorns en het stropen van olifanten, dan slaat steeds opnieuw de schrik je om het hart. Ik denk dat dit voor ons allemaal geldt. Mevrouw Thieme legde terecht een link met de financiering van terrorisme. Ik ben vorig jaar op uitnodiging van de Britse

Minister van Buitenlandse Zaken naar een conferentie over de wereldwijde aanpak van stroperij en wildlife crime gegaan. Ik dacht dat dit een eyeopener zou zijn om wildlife crime met veel meer internationale kracht tegen te gaan. Ik constateer dat dit onderwerp steeds meer op de agenda komt, maar dat onze inspanningen onvoldoende effectief zijn. Daar ben ik heel bezorgd over. Van een bepaalde neushoornsoort is nog maar één exemplaar over, dat dag en nacht bewaakt wordt door rangers, omdat de kans aanwezig is dat het dier doodgemaakt wordt en daarmee de soort uitsterft. Dat is onvoorstelbaar.

De Europese Unie heeft verdergaande maatregelen getroffen door niet zozeer een importverbod voor jachttrofeeën in te stellen als wel een exportvergunning te eisen. Volgens Cites is dat overigens niet nodig. Als je een volledig importverbod zou willen, zou er eerst een Europees standpunt moeten zijn en vervolgens moet dat bij de Conference of the Parties (CoPs) van Cites worden aangekaart. Ik denk dat het goed is om binnen de Europese Unie meer aandacht te vragen voor een thema als de jachttrofee. Het is heel moeilijk handhaafbaar, maar je moet toch zoeken naar effectiviteit. Het kan alleen wanneer wij dat binnen de Unie gezamenlijk doen.

Ik heb al een doorvoerverbod ingesteld voor ivoor en neushoornhoorn. In het verleden kon er op basis van de geldende regelgeving wel met antiek ivoor worden gehandeld. In de praktijk bleek dat het onderscheid tussen antiek ivoor en net gestroopt ivoor zo moeilijk te maken is dat het echt noodzakelijk is om hier een stap te zetten. Enkele andere Europese landen hebben dat ook gedaan, namelijk Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Zweden. De heer Graus zei dat je ook moet werken aan een doorvoerverbod. Dat klopt. Dat hebben we ook gedaan. Juist omdat Nederland een doorvoerland is, met een grote haven, hebben we geprobeerd om een wederuitvoerverbod te realiseren voor ivoor en neushoornhoorn.

Mevrouw Van Veldhoven vroeg hoe we de samenwerking binnen de Unie kunnen verbeteren bij de handhaving van Cites. Hierbij wordt intensief samengewerkt binnen de Unie. Er is een Enforcement Working Group, die werkt aan douaneproblemen en waarin wordt geleerd van elkaars oplossingen. Als er sprake is van het verschuiven van illegale handel van het ene naar het andere land, wordt dat gesignaleerd en dan wordt daaraan gewerkt. Daar is wel degelijk aandacht voor.

De heer Graus heeft al eerder gesproken over de berberapen. Het is op zichzelf geen oplossing tegen illegale handel om de positie van dit dier te verschuiven van Cites-2 naar -1. Het kenmerk van illegale handel is dat men zich niets van welke regelgeving dan ook aantrekt. Ik ben wel bereid om te bekijken of we dit voor elkaar kunnen krijgen, maar ik acht de kans dat dit gaat lukken, heel gering. Het is eerder geprobeerd, maar het probleem is dat de landen van oorsprong, Marokko en Algerije, eraan mee moeten werken. Dat hebben zij tot nu toe niet willen doen.

Het tweede probleem is dat we hiervoor binnen de Europese Unie zelf een meerderheid moeten krijgen. Die was er tot nu toe ook niet. Ik ben opnieuw bereid om me daarvoor in te zetten. Het is niet voor het eerst dat de Nederlandse overheid zich daarvoor wil inzetten. Ik voorspel wel dat dit een lastige kwestie zal zijn, omdat het niet voor de hand ligt dat er op korte termijn een doorbraak wordt bereikt bij de twee voorwaarden om dit voor elkaar te krijgen, namelijk een meerderheidsstandpunt in de Unie en medewerking van die twee landen van oorsprong. Ik ben het ermee eens dat dit altijd het proberen waard is.

Het laatste punt in dit blok is het Nagoya Protocol. Nieuwe regelgeving leidt onvermijdelijk tot administratieve lasten, maar onze inzet is altijd dat deze in verhouding tot het doel staan. Zo moet de opmerking in de brief worden gezien, zeg ik tegen de heer Geurts. Ik wijs er ook op dat er tegenover die lasten ook baten staan, zoals een betere toegang tot genetische bronnen. Onze inzet is om commerciële rassen niet onder de regeling te laten vallen. In een ander debat wil ik graag verder praten over

de vraag hoe we voorkomen dat de octrooieerbaarheid van planteneigenschappen niet verder toeneemt. Dat is ook een heel lastig dossier. Volgens mij zit er geen licht tussen Kamer en kabinet, maar daarmee hebben wij ons doel nog niet bereikt. Zelfs als wij samen iets vinden, dan nog zie je dat de rest van de wereld er soms anders over denkt. Daarmee zullen we aan de slag moeten gaan.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik ben blij dat de Staatssecretaris het probleem ziet van het illegaal verwerven van ivoor dat wordt omgekat tot jachttrofee om het binnen Europa te krijgen. Ik ben het met haar eens dat het heel effectief is om een Europees importverbod na te streven als je dat wilt tegenhouden. Nederland is een ongekende spil in die internationale handel, vanwege onze infrastructuur, met Schiphol en Rotterdam. Binnen Cites is het mogelijk om een importverbod in te stellen. Australië en Amerika hebben al een dergelijk importverbod. Binnen Europa is het ook toegestaan dat een lidstaat verdergaande regels introduceert. Is de Staatssecretaris bereid om te onderzoeken of het mogelijk is om dat voor Nederland te doen, zodat Schiphol en Rotterdam worden gevrijwaard van de import van dit soort jachttrofeeën?

Staatssecretaris **Dijksma**: Voor ivoor en neushoornhoorn hebben we dat heel recent gedaan. Net als Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Zweden hebben we daarvoor een wederuitvoerverbod georganiseerd. Daarmee hebben we ook onze doorvoerproblematiek aangepakt. Ik zal de verdere mogelijkheden op het gebied van jachttrofeeën verkennen en dan kom ik er in oktober nog een keer op terug. Voor ivoor hebben we het al geregeld. Daar waren we niet de enigen in, en dat is ook goed. Ik wil ook zeker niet de laatste zijn om dit te regelen, gezien onze status van doorvoerland.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik ben blij met de toezegging dat de Staatssecretaris er een verkenning naar doet en erop terugkomt. Als het gaat om de trofeeën die in Nederland blijven, kunnen we ook te maken hebben met grootschalige fraude en corruptie. Er wordt grof betaald voor het vergaren van een jachttrofee. We weten allemaal dat landen in Afrika er niet vies van zijn om toe te staan dat er tegen een hoog bedrag toch een zeldzaam dier wordt geschoten.

De **voorzitter**: Die toezegging is genoteerd, ook in oktober dit jaar. Die hebt u weer binnengetikt, mevrouw Thieme.

Voorzitter: Thieme

De heer **Graus** (PVV): Ik was op de hoogte van dat doorvoerverbod, maar mijn vraag is of er speurhonden kunnen worden getraind om dierlijke producten afkomstig van trophy hunt te signaleren, zelfs in containers. Kunnen die dieren meer worden ingezet op ivoor en neushoornhoorn? Dat kan al, maar die dieren worden daarvoor niet ingezet.

Staatssecretaris **Dijksma**: Eerlijk gezegd overvraagt de heer Graus mijn kennis over hoe het precies bij de douane gaat. Ik kan die vraag zo niet beantwoorden. Dat zou in tweede termijn of op een later moment moeten gebeuren. Ik weet wel dat wij röntgenapparatuur financieren bij de douanes in Afrika. Deze is heel nuttig bij het bestrijden van smokkel in illegaal ivoor en andere zaken. Op zichzelf is de techniek van ons land aardig op orde. Ik moet dat even navragen, want dat weet ik niet.

Voorzitter: Graus

De **voorzitter**: Dan gaan we nu over naar blokje 3, de fitnesscheck. Dat heeft niets met cardiofit te maken, maar dat zal de Staatssecretaris even uitleggen.

Staatssecretaris **Dijksma**: Dat klopt. De evaluatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn is een prioriteit bij ons voorzitterschap. Het is misschien goed om aan verwachtingenmanagement te doen. Enkele commissieleden spraken de angst uit dat de Commissie de wetgeving gaat wijzigen. Eerlijk gezegd is dat niet mijn indruk. Zo te zien is zij dat niet echt van plan. Voor zover wij dat kunnen nagaan is dat ook niet de intentie van de lidstaten. Er moet wel wat veranderen aan de uitvoering. Ik denk dat we dit debat vanavond niet volledig kunnen voeren. Er zitten veel aspecten aan. We zijn nog bezig om ons voor te bereiden op ons voorzitterschap. Ik heb een brief toegezonden met een schot voor de boeg over de punten die voor de optimalisatie van de uitvoering op de agenda moeten staan, uitgaande van de bestaande natuurdoelen.
Dat zijn toch spannende discussies, bijvoorbeeld over de vraag of je meer dynamiek in de natuurontwikkeling kunt organiseren, met een minder absolute voorrang voor het behoud van specifieke soorten. Een voorbeeld daarvan is het Grevelingenmeer, waar Minister Schultz en ik met verzilting terug willen naar een soort robuuste natuur, die ook voor recreatie en allerlei andere economische sectoren uitermate interessant is. Dan zullen er echter wel een of twee soorten die er in de laatste twee decennia zijn gekomen, sneuvelen en dat mag niet op grond van de huidige regelgeving.
Een andere belangrijke vraag is hoe je natuurontwikkeling kunt koppelen aan andere maatschappelijke opgaven, zoals waterveiligheid, waterbeheer en recreatie. Hoe kun je daarin een moderniseringsslag organiseren?
Een derde punt, dat de heer Geurts ook heeft genoemd, is of je het behalen van Europese natuurdoelen moet beoordelen op Europees niveau of op het niveau van de individuele lidstaat. Je ziet dat wij soms met heel veel kosten en moeite een bepaald type natuur beschermen dat elders in Europa ruim voorhanden is.
Dat zijn spannende vraagstukken. De discussie gaat er niet over dat er heel veel gedaan moet worden om de natuur in Europa beter in stand te houden, maar wel over de effectiviteit daarvan. Soms bijt de regelgeving zichzelf bijna in de staart. Ik vind dat je dat soort zaken aan de orde moet durven te stellen. We gaan daarvoor het Nederlands voorzitterschap ook gebruiken. Mevrouw Van Veldhoven heeft hier ervaring mee, van een andere kant. Zij zei terecht dat het voorzitterschap een lastig moment is en dat je daarvoor en daarna wat vrijer bent in de discussie. Als je zelf voorzitter bent, geldt: wie schrijft, die blijft, daar ben ik het mee eens, maar je rol is dan om compromissen te zoeken, landen bijeen te brengen en om tot overeenstemming te komen met het parlement en de Commissie. Het is belangrijk dat wij ervoor zorgen dat onder ons voorzitterschap de discussie gaat over wat echt noodzakelijk is. Ik heb hiervan wat voorbeelden gegeven in mijn eerste brief. Ik denk dat het nuttig en zinnig is om er de komende tijd verder over te spreken.
De heer Geurts vroeg of het mogelijk is om de technische vragen en onze antwoorden daarop, de zogenaamde questionnaire, aan de Kamer toe te zenden. Dat wil ik wel doen. Dan krijgt hij 60 pagina's Engelse tekst, maar daar weet hij wel raad mee. Dat kan op korte termijn, want die is klaar.
De heer Grashoff vroeg of de State of Nature een onderdeel is van de afweging hoe we verdergaan met de fitnesscheck. Hoe betrekken we burgers en organisaties erbij? The State of Nature is een belangrijk punt voor het fitnesscheckonderzoek van de Europese Commissie. Het lijkt mij goed om er met heel veel mensen en organisaties over te spreken. Dat ga

ik ook doen. Dat staat al in mijn agenda. Het lijkt mij een uitstekend idee om dat ook met het IPO en anderen te doen.
De heer Heerema maakt zich zorgen over de Natura 2000-regelgeving. De heer Geurts sprak hier ook over. Zij verwezen ernaar dat Commissaris Timmermans hierover het een en ander heeft gezegd in antwoord op vragen van de geachte afgevaardigde in het Europees parlement, mevrouw Schreijer. In de Habitatrichtlijn is vastgelegd dat de aangewezen habitats in gunstige staat moeten komen. Nederland begrenst zelf die gebieden. Dat begrenzen gebeurt op basis van wat nodig is om de doelen te behalen, niet meer en niet minder. Dat is ook voortdurend onderdeel van rechtspraak. Soms zie je dat de rechter mij vraagt om er een stuk bij te doen. Soms hebben wij een voorstel dat volgens de omwonenden veel te ver gaat. Dan halen zij ook weleens hun gelijk bij de rechter. Hierover zijn verschillende zaken geweest. Uiteindelijk is dat de laatste toets. Het blijft ingewikkeld, omdat er inderdaad ruimte is om zelf te bepalen wat nodig is. Het is toch wel een indrukwekkend lijstje met rechtszaken, vooral op Europees niveau, waarin elke keer werd gezegd dat Nederland de regelgeving te ruim interpreteerde. Ik heb per kerende post een brief aan de Commissaris teruggestuurd. Hoewel die brief al een tijd geleden op de post is gegaan naar Brussel, heb ik hierop nog geen antwoord gehad. Ik weet het niet, ik wacht het rustig af. Het was een inhoudelijke brief.
De heer Heerema vroeg of de RVO bij het scheurverbod een bredere interpretatie hanteert. Wat ik ervan begrijp, maar ik ben geen expert, dus ik leg het gewoon maar voor, is dat het Europese voorschrift is dat er een omzet- en ploegverbod geldt. Frezen is een vorm van omzetten, maar doorzaai in bestaand grasland kan wel. Misschien moet de heer Heerema daar net als ik even op kauwen.
Mevrouw Dik-Faber vroeg of je bij de fitnesscheck ook moet streven naar coherentie met het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Kort gezegd denk ik dat dit verstandig is.

De **voorzitter**: Het stuivertje is niet gevallen, dus de heer Heerema wil graag een verduidelijking.

De heer **Rudmer Heerema** (VVD): Ik zit vooral te kauwen op het eerste antwoord, over Natura 2000 en de Europese regelgeving. De Staatssecretaris zegt dat we het in principe zelf bepalen. Ik interpreteer het zo dat er doelstellingen zijn van Europa, maar dat wij bepalen wat nodig is om die doelstellingen te halen. Ik kan niet inschatten of de Staatssecretaris aan de minimale kant gaat zitten, een middenweg neemt of zo ruim mogelijk, om de doelstellingen te halen, bijvoorbeeld voor de oppervlakte van Natura 2000-gebieden. Zij zal begrijpen dat ik ervoor pleit om de omvang zo minimaal mogelijk te houden. De heer Timmermans doelde er volgens mij op dat wij weliswaar de doelstellingen halen, maar met een veel te grote oppervlakte van beschermd natuurgebied. Dat is mijn eerste vraag.
Mijn tweede vraag betreft het doorzaaien. Als dat wel mag, moet daaraan een activiteit voorafgaan, namelijk ploegen of omzetten. Als doorzaaien wel mag, maar die andere dingen niet, dan heb je niets aan doorzaaien. Volgens mij is dat een fout in het verbod zoals dat is opgenomen, want frezen en doorzaaien zijn geen enkel probleem. Misschien kan de Staatssecretaris hier vanavond geen antwoord op geven, maar dan kan het schriftelijk. Mijn vraag is of er ruimte te vinden is om dat zo goed mogelijk te regelen in dit verbod. Ik kan wel leven met dat ploegverbod, maar het is ook beter voor de natuur als er gefreesd en doorgezaaid kan worden.

Staatssecretaris **Dijksma**: Daar komen we vanavond inderdaad niet uit, want ik ben nog geen omzet- en ploegexpert, dus die vraag zal ik op papier beantwoorden. Het is ook lastig om antwoord te geven op de eerste vraag. Ik zou dat wel willen, want dat zou makkelijk zijn, maar ik

denk dat in werkelijkheid de voorstellen van gebied tot gebied verschillen. Daarbij spelen afwegingen een rol zoals de natuurlijke begrenzing van gebieden of de effecten van vernatting. Je ziet dat de rechtsgang vaak bepalend is bij de oppervlakte van een gebied. Het oorspronkelijke gebied voor de Engbertsdijksvenen is in de afgelopen periode behoorlijk verkleind. Om inhoudelijke redenen is er wel een bufferzone. Het gaat om kwetsbaar veengebied dat gevoelig is voor zaken als het waterpeil. Dat vraagt om een bepaalde aanpak. Het is niet eenvoudig om een recept op te leggen. Bij mijn aantreden heb ik hierover ook al van gedachten gewisseld met de VVD-fractie. De gedachte was dat er een soort doorwerking was van allerlei extra doelen, maar die zijn er onder het kabinet-Rutte I allemaal uitgehaald. Ik word er weleens van verdacht dat ik die er stiekem via een achterdeurtje weer in heb gefietst, maar dat is niet waar. Dan had ik namelijk ook niet snel kunnen aanwijzen.

De heer **Rudmer Heerema** (VVD): Wanneer kan ik dan het debat met de Staatssecretaris voeren over die bufferzones, die in mijn optiek toch arbitrair zijn op bepaalde plekken in Nederland? Ik wil er graag grip op krijgen, om die vergroting of oprekking van gebieden in bedwang te houden. Als Kamerlid heb ik er moeite mee dat wij dan geen goede balans tussen economie en natuur hebben, want zo zie ik dat.

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik ben het er niet mee eens dat er geen goede balans is, want daar kijken wij altijd naar. Ik ben het er wel mee eens dat u in de gelegenheid moet zijn om dit te controleren. We mogen daarover van mening verschillen. Dat hebben we bij een aantal gebieden ook al luidruchtig gedaan. Het is niet zo dat dit aan de discussie onttrokken is. Bij de aanpak van de beheerplannen proberen we zo veel mogelijk met de mensen in de gebieden op te trekken. Over de gebieden die door de heer Heerema en de heer Geurts zijn genoemd, is nog veel discussie. Die discussie hadden we ook bij een gebied als Binnenveld. Ik breng in herinnering dat we inmiddels toch weer een stap verder zijn gekomen. We zien dat er bij andere gebieden ook heel veel discussie was, terwijl er nauwelijks meer reacties zijn gekomen bij de inspraak. Ik beschouw het ook als een succes als je draagvlak hebt in de omgeving, zeg ik tegen de heer Heerema. Hij noemt het Buijtenland van Rhoon. Als mensen het gevoel hebben dat zij erbij zitten en dat er naar hen wordt geluisterd, dan is dat vooruitgang. Ik heb niet de illusie dat dit altijd op elk moment en op elke plek in Nederland gaat lukken. Op een paar plekken in mijn eigen woonomgeving ligt het nog best lastig en is er een fundamenteler verschil van mening, omdat sommige mensen zeggen dat je het helemaal niet als een natuurgebied moet willen beschouwen. Dat is wel lastig, omdat het al een aantal jaren geleden is aangewezen. Dat kan ik niet meer terugdraaien.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Ik heb er begrip voor dat de Staatssecretaris zegt dat we ons als voorzitter vooral moeten richten op het compromis. Dat is de rol die je hebt als voorzitter. Dit valt tijdens ons voorzitterschap, dus daar zullen we ons sterk voor in moeten zetten. Maar je mag als lidstaat ook een bottomline hanteren. Als het erom gaat de regelgeving beter uit te voeren, zou de bottomline moeten zijn dat er wordt doorgezet met als doel herstel van biodiversiteit in Europa, dus van soorten en habitats. We moeten niet toegaan naar een situatie waarin wordt gezegd dat het goed genoeg is zoals het nu is en dat er in de wetgeving niet meer wordt ingezet op dat herstel, want alle cijfers laten zien dat dit nog heel hard nodig is. Ze laten ook zien dat het effectief is. We kennen allemaal voorbeelden van uitvoeringsmaatregelen die moeilijk uit te leggen zijn en die we moeten versimpelen, vergemakkelijken, verbeteren en rationaliseren, maar het doel moet wel voorop blijven staan. Is dat ook de bottomline voor de Staatssecretaris?

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik heb geprobeerd de gedachte weg te nemen dat dit groots en meeslepend ter discussie staat, want dat is niet mijn indruk. Mijn indruk is eerder andersom, namelijk dat het heel lastig zal zijn om ruimte te krijgen voor de noodzakelijke flexibiliteit die door Nederland wordt bepleit. Ik denk dat dit eerder de politieke werkelijkheid is. Wij moeten ons goed achter de oren krabben wat dit betreft, want ik vind wel dat er iets moet gebeuren, omdat dit de effectiviteit in de weg staat. Ik denk dat we dat debat op de een of andere manier moeten opentrekken. Dat zullen we ook doen. Daar hebben we die internationale conferentie voor. Daarvoor zijn we al in beweging. Volgens de natuurorganisaties zou het allemaal ter discussie staan, maar dat zie ik helemaal niet gebeuren. Ik zie eerder dat het lastig zal zijn om een aantal noodzakelijke wijzigingen in de uitvoering op de agenda te krijgen. Daarvoor ga ik wel hard mijn best doen, omdat dat nodig is.

De **voorzitter**: Een vraag ter verduidelijking van mevrouw Van Veldhoven.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Juist in het speelveld dat de Staatssecretaris schetst, wordt de kans op succes groter als je landen die niet veel willen veranderen, duidelijk maakt dat de bottomline onveranderd is. Als die landen Nederland ervan verdenken te willen afzwakken of er onderuit te willen, zullen zij minder geneigd zijn om mee te denken over die zaken waarvan het eigenlijk heel logisch is om ze op tafel te leggen. Door de bottomline te onderstrepen dat Nederland blijft streven naar natuurherstel en verbetering van de biodiversiteit, wordt de kans op succes bij de discussie die de Staatssecretaris wil aanzwengelen, misschien vergroot.

Staatssecretaris **Dijksma**: Dat soort strategieën begrijp ik, zeker.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik heb een vraag die aansluit aan bij de discussie met mevrouw Van Veldhoven. De Staatssecretaris zegt dat dit niet het moment is om de discussie over de fitnesscheck diepgaand te voeren. Dat leidt bij mij tot de vraag hoe, in welke context en wanneer dan wel. Dat is misschien ook een vraag aan de voorzitter of de griffier. Ik heb dat niet scherp op het netvlies. Ik kan me best voorstellen dat we daar nu niet dieper op in kunnen gaan, maar wanneer dan wel?

De **voorzitter**: De Staatssecretaris kan daar antwoord op geven.

Staatssecretaris **Dijksma**: Volgens mij verwees de heer Heerema ernaar dat dit al is geagendeerd.

De **voorzitter**: De griffier gaat het even nakijken. We komen er zo meteen op terug.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik ben benieuwd naar het antwoord. Dat wacht ik af.

Staatssecretaris **Dijksma**: Het is in ieder geval niet mijn bedoeling om het debat te ontlopen, zeg ik alvast tegen de heer Grashoff.

De **voorzitter**: Er zijn geen interrupties meer, dus dan gaan we door met het vierde blokje, over diersoorten.

Staatssecretaris **Dijksma**: Bij de discussie over de ganzen spelen een aantal zaken. Ik ben het eens met degenen die zeggen dat alternatieven voor het doden van dieren de voorkeur hebben. Dat is zo. In de praktijk worden middelen zoals verjagen of het onaantrekkelijk maken van gebieden voor ganzen toegepast. Die moeten ook worden toegepast in

landbouwgebieden. Als het gaat om een aanzienlijk aantal ganzen waarbij het noodzakelijk is om dat aantal te verminderen, blijken dergelijke methodes niet altijd effectief te zijn. De heer Graus noemde Schiphol als goed voorbeeld. Daar zie je een combinatie van methoden om de effectiviteit te vergroten. Om het aantal aanzienlijk te verlagen is het doden van ganzen met CO_2 eigenlijk de enige methode die snel, efficiënt en met het oog op dierenwelzijn het beste werkt. Dat is niet iets wat ik verzin, want dat is ook niet mijn expertise.
We hebben daarover al eerder advies gevraagd van de Raad voor Dieraangelegenheden (RDA). Deze heeft in december 2012 advies uitgebracht, met als titel Richtsnoer Ganzendoden. Daarin schrijft de RDA dat er inderdaad ook alternatieve methoden zijn, zoals door de nek van de ganzen te breken. De heer Leenders sprak daarover, maar die methode kan alleen worden toegepast bij kleine aantallen. Ik denk dat dit ook geldt voor het schieten van dieren, zeg ik tegen de heer Graus. Dat is in zo'n situatie aan de orde, omdat het ook heel arbeidsintensief is. Ik denk dat er als het ware een ladder is van stappen die je moet zetten, met aan het eind van de rit ook de mogelijke inzet van CO_2.
Mevrouw Thieme zei dat het landelijk beleid moet zijn. Daar ben ik het niet mee eens. Ik vind echt dat dit bij de provincies ligt. Er is eerder een poging gedaan om een gemeenschappelijk beleid te creëren met de G7. Er lag toen een compromis voor dat het op een haar na, te weten één provincie, haalde. Volgens mij was mevrouw Thieme het ook niet eens met dat compromis, maar ik vond dat een goed compromis. Als er iets gemeenschappelijk moet gebeuren, dan vind ik dat de provincies de initiatiefnemers moeten zijn, die samen met de maatschappelijke organisaties die handschoen moeten oppakken, om te kijken of zij niet alsnog de kant op kunnen komen van dat akkoord dat er al bijna lag. Gelet op de decentralisatie van het beleid, denk ik niet dat het mijn rol is om te zeggen dat we het zo gaan doen. Dat lijkt mij niet de goede route.
Mevrouw Thieme vroeg ook naar de vergunning voor de zeehondenopvang. Er zijn drie ontheffingen. Die zijn eigenlijk op zichzelf al voldoende, maar er zijn inderdaad nieuwe verzoeken om ontheffing ingediend. Ik beoordeel die zorgvuldig, met de provincies. Ik hoop dat snel af te kunnen ronden. Ik weet niet of dat mogelijk is, want dat zal wel heel lastig zijn, maar het zou mooi zijn als men zo veel mogelijk met elkaar bespreekt of dat allemaal nodig is. Daarover moeten we ook overleg hebben met de provincies. Ik kan wel zeggen dat alle verzoeken om ontheffing langs dezelfde meetlat worden beoordeeld. Het is wel belangrijk om te zeggen dat ook hier geldt: gelijke monniken, gelijke kappen.

De **voorzitter**: Kan de Staatssecretaris zeggen binnen welk tijdsbestek die beoordeling gaat plaatsvinden?

Staatssecretaris **Dijksma**: Dat speelt nu, maar daarvoor is ook een gesprek met de provincies nodig. Ik kan niet helemaal inschatten hoe snel dat gaat, maar het lijkt mij een redelijke inschatting dat we er meteen na het zomerreces op terug kunnen komen.
De heer Heerema heeft gevraagd naar de stand van zaken bij de invasieve exoten. In Brussel loopt het overleg over de soorten die op de lijst van de Unie moeten komen. Dat verloopt volgens schema. De lijst wordt uiterlijk per 1 januari 2016 vastgesteld.
Mevrouw Thieme vroeg hoe effectief wij zijn, bijvoorbeeld bij de bestrijding van muskusratten. Dat gebeurt vooral ter bescherming van dijken, dus dat is wel een belangrijke zaak, maar deze valt onder de waterschappen. Het is intensief en uiteindelijk ook effectief.
De wasbeerhond is echt een ander verhaal. Deze komt in Nederland bijna niet voor. In het buitenland is bekend dat een gecombineerde aanpak het beste werkt. Afschot is een onderdeel daarvan, maar niet het enige.

De heer Grashoff heeft gevraagd naar de Europese vogels. Het klopt dat het niet goed genoeg gaat met de grutto en andere weidevogels, zoals hij zei. Dat is ook de reden om bij het agrarisch natuurbeheer op deze soorten in te zetten. We willen het stelsel nog meer richten op het doel van biodiversiteit. De kerngebieden voor weidevogels zijn daarbij heel belangrijk. Dat is de beleidsmatige reactie op de voorgelegde zorg. Einde blok.

De **voorzitter**: Ik zou nog even terugkomen op de vraag van de heer Grashoff. De Nederlandse fitnesscheck staat op de agenda voor het algemeen overleg over de LNV-Raad, op 10 juni. Er komt nog een plenair debat over Europese natuurregels, maar dat is nog niet ingepland. Ik hoop dat we hiermee de heer Grashoff voldoende van dienst zijn geweest. Zijn er vragen over het blokje diersoorten?

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik denk dat ik een hele avond met de Staatssecretaris zou kunnen debatteren over de ganzen. Laten we dat niet doen, al zou ik dat graag willen, maar daar is helaas geen tijd voor. Ik wil nog wel graag een reactie op het volgende. Ik heb diverse methoden de revue laten passeren in mijn bijdrage. Ik heb gezegd dat er volgens experts zoals Sovon, Arcadis en de ganzenonderzoeker Dirk Tanger heel veel kanttekeningen te plaatsen zijn bij de effectiviteit van vergassing, terwijl er veelbelovende resultaten worden behaald met de diervriendelijkere methoden. Ik had het over de kosten-batenanalyse. Als je alle intensieve landbouwgebieden zou voorzien van lasers, zou je daarvoor een eenmalige uitgave van 8,5 miljoen euro moeten doen; dit is een berekening achterop een bierviltje. We zijn nu jaarlijks ongeveer 15 miljoen euro kwijt aan vergassing, afschot en schadevergoedingen. Het LEI heeft dat onderzocht. Dan lijkt het mij toch interessant voor de overheid en de provincies om goed te kijken naar die kosten-batenanalyse. Kan de Staatssecretaris behulpzaam zijn om daar inzicht in te krijgen?

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik ben het zeker eens met mevrouw Thieme dat niemand tegen veelbelovende alternatieven kan zijn die ook nog diervriendelijker en goedkoper zijn. Het probleem is dat het toepassen van CO_2, hoe naar ook, tot nu toe onvermijdelijk is gebleken. Ik heb nagevraagd wat wij van laser weten, maar we weten er betrekkelijk weinig van. Ik wil best met de provincies bespreken wat wij daarvan weten en hoe veelbelovend dat is. Is dat echt een alternatief? Als waar is wat mevrouw Thieme zegt, vermoed ik dat de provincies dit type middelen ook zullen inzetten. Ik heb gemerkt dat het altijd een combinatie is tussen verjagen en het onaantrekkelijker maken van landbouwgebieden. Het is heel belangrijk dat dit actief gebeurt, maar soms ontkom je er niet aan om maatregelen in te zetten waarvan iedereen zegt dat je het liever niet zou doen, als je de keuze had. Soms is dat onvermijdelijk, hoe vervelend dat ook is. Nogmaals, we zullen moeten bezien of er goedkopere en betere alternatieven zijn. Ik neem aan dat de provincies daar graag voor zouden kiezen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Nu wordt de omgekeerde weg bewandeld. Nu wordt het uiterste middel, namelijk het doden van dieren, vooropgesteld. Alles is tot in de details bekend over de kosten daarvan, en niet over de effectiviteit, terwijl er geen kennis is over hoeveel goedkoper die diervriendelijke methode is, maar wel over de effectiviteit daarvan. In het kader van de zorgplicht van de overheid zouden wij eerst moeten zoeken naar alternatieven voor het doden van dieren in het wild. We moeten wel de juiste volgorde hanteren. De Staatssecretaris heeft in haar bijdrage ook gesproken over die ladder.

Staatssecretaris **Dijksma**: Ik vind dat u met uw bijdrage in dit stukje van het debat een beetje en karikatuur geeft van de werkelijkheid. Het feit dat ik die ladder noemde en aangaf dat er ook een heleboel andere methoden zijn die ingezet moeten worden, geeft aan dat het inzetten van CO_2 voor ons niet de eerste methode is, maar een last resort. Zo moet u het zien. Het is op dit moment wel onvermijdelijk. Het was een verantwoordelijkheid van het kabinet, omdat er een Europese aanvraag moest komen, maar het is aan de provincies om te bepalen welke methode zij inzetten. Ik weet dat dit ook voor hen een last resort is. Ik heb gezegd dat wij ervoor openstaan als er veelbelovende alternatieven zijn. U moet niet doen alsof wij alleen maar bezig zijn met hoe wij zo snel mogelijk gas als middel kunnen inzetten voor het doden van ganzen, want dat vind ik geen faire beoordeling van de opzet van de bestrijding. Dat klopt gewoon niet.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Voor de grutto's verwijst de Staatssecretaris naar de projecten die in het kader van agrarisch natuurbeheer worden opgezet. Het klinkt logisch, maar toch is er twijfel bij mij of dit een krachtig instrument is om een doorbraak te bereiken bij de kwetsbare positie van die weidevogels. Ik twijfel daaraan, want volgens mij gaat het om een instrument dat in hoge mate op vrijwilligheid is gebaseerd.

De **voorzitter**: Misschien kan de Staatssecretaris uw twijfel wegnemen.

Staatssecretaris **Dijksma**: We zijn op allerlei fronten bezig met het vergroenen van de landbouw, het verbeteren van het stelsel van agrarisch natuurbeheer en het opnieuw investeren om de natuur te versterken, met dank aan de inzet van GroenLinks. Er worden langs verschillende sporen stappen gezet om de positie van de weidevogels te versterken. We zijn bezig om private partijen te ondersteunen die weidevogelmelk willen organiseren, en noem maar op. Er zijn talloze initiatieven. De transitie van agrarisch natuurbeheer naar effectiever beleid, gericht op het behalen van de doelen, is echt geen sinecure. Het zal spannend worden hoe goed en snel dat gaat lukken. Ik ben er inhoudelijk wel van overtuigd dat dit een heel belangrijke en heel fundamentele stap is, maar daarmee zijn we er niet, daar hebt u gelijk in. Het zal er bijvoorbeeld ook van afhangen hoeveel kruidenrijke graslanden men in de melkveehouderij zal willen behouden. Wij hebben een discussie met de agrarische natuurbeheerders over de vraag hoe wij dat kunnen bevorderen. Er wordt wel degelijk actie ondernomen op al die onderwerpen. Misschien vindt de heer Grashoff dat dit niet snel genoeg gaat of niet omvangrijk genoeg is, maar als het gaat werken zoals het is bedoeld, moeten we echt een stap kunnen zetten.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik ben zelf ook altijd een optimistisch mens, net als de Staatssecretaris, hoor ik, maar het kan niet vrijblijvend zijn, in de zin van: het lukt of het lukt niet; als het niet lukt hebben we pech gehad, dan zijn we een paar weidevogelsoorten kwijt. Ik vind het onbevredigend dat er in het antwoord van de Staatssecretaris toch een element van vrijblijvendheid zit.

Staatssecretaris **Dijksma**: Dan moet ik weten wat de heer Grashoff voor alternatief heeft dat kennelijk niet vrijblijvend is, in zijn termen. De stelselwijziging van het agrarisch natuurbeheer is niet vrijblijvend. Dat is iets wat we inzetten. Zo moet het ook gaan, maar wel graag samen met de collectieven. We gaan echt een verandering in waarmee een einde komt aan een tijdperk van hoe het altijd ging. Het inzetten op investeren in de natuur is niet vrijblijvend. Dat gaat gewoon gebeuren. Dat wordt jaarlijks gemonitord door het PBL en met de Kamer wordt bekeken of de voortgang op orde is, dus dat is niet vrijblijvend. Er zijn een heleboel initiatieven waarbij je kunt vaststellen dat zij op de agenda staan en met kracht worden doorgezet. Daarbij zal het lastig zijn, zoals door het PBL en

anderen ook vaak wordt gezegd, om een-op-een te beoordelen of zij direct tot succes leiden. Dat is heel ingewikkeld. Een van de redenen waarom het Europese beleid in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn moeilijk meetbaar is, is dat je niet altijd van tevoren weet of een maatregel die wordt genomen, een-op-een oplevert wat we ervan verwachten. Natuurherstel laat zich niet vangen in grafieken die exact voorspelbaar zijn. Er blijken bijvoorbeeld golfbewegingen te zijn. Dat is een lastig punt, maar ik zie het zelf in ieder geval zeker niet als vrijblijvend.

De heer **Leenders** (PvdA): Ik wil nog een vraag stellen over die nieuwe techniek, waarover wij vanmorgen in de krant lazen. Er is een machine ontwikkeld voor het breken van de nek, maar daar mogen vooral geen mensen naar kijken, want dat is niet goed voor het maatschappelijk draagvlak. Het is heel nieuw. Ik zie de Staatssecretaris zo kijken alsof zij zich afvraagt waar dit over gaat. Dat was tot voor kort voor mij ook zo.

Staatssecretaris **Dijksma**: Die techniek is volgens mij eerder gewogen, dus die is niet nieuw. De RDA heeft deze beoordeeld en vastgesteld dat deze voor grote groepen dieren geen effectieve techniek is, omdat deze heel arbeidsintensief is. Dat artikel heb ik niet gelezen, dus daarom had ik die verbaasde blik. Ik heb niet gezien wat er in dat artikel staat en wie dat zegt. Daarom vind ik het lastig om daar out of the blue op te reageren.

De heer **Leenders** (PvdA): Dan geef ik het zo even door. Het is wellicht goed om te kijken naar de transparantie van die techniek.

Voorzitter: Thieme

De heer **Graus** (PVV): Ik heb nog een vraag en een opmerking over roofvogels. Er is een motie aangenomen door de hele Kamer, dank daarvoor, om niet alleen voor de valk en de havik, maar ook voor de buizerd en de arend ontheffing te verlenen, maar dat gebeurt niet. Ik weet dat de woestijnbuizerd, zoals deze wordt genoemd, terwijl het een woestijnvalk schijnt te zijn, zeer succesvol kan zijn bij het be- en verjagen van ganzen. Zij hebben daar in het buitenland ervaring mee. Ik heb ook valkeniers gesproken die daar ervaring mee hebben. Kan de Staatssecretaris daar wat druk achter zetten? Die roofvogels die ik noem: de valk, de havik, de buizerd en de arend, zijn nooit meegenomen in het be- en verjagen van ganzen. Dat kan op een vrij natuurlijke manier succesvol worden.

Staatssecretaris **Dijksma**: Als het goed is, is er een brief over exact dit onderwerp op de deurmat van de heer Graus geland, met een onderzoeksrapport van Alterra erachter. Daarin staat heel precies welke roofvogels wel of niet aan de lijst toegevoegd moeten worden. Uit mijn hoofd zeg ik dat de woestijnbuizerd akkoord is, maar de andere niet. Er is een heel inhoudelijke redenering bij, die ik nu niet ga herhalen. We hebben er druk achter gezet, conform dat verzoek. Dat leidt wel tot uitbreiding met één soort, maar niet met alle soorten.

De heer **Graus** (PVV): De arend is ook zeer succesvol, ook als het om grotere diersoorten gaat. Om welke reden wordt de arend daar niet in meegenomen? Of krijgen we dat op een later tijdstip te horen. Ik heb het rapport van Alterra nog niet gezien.

Staatssecretaris **Dijksma**: Dat kan ook, want als het goed is, is dat vandaag of gisteren bij u gekomen. Mijn verzoek is om dat rapport te lezen. Ik heb het meegestuurd, zodat u de hele redenering kunt volgen. Nogmaals, dit zijn experts en daar ga ik op af. Ik vind dat we in dit soort kwesties niet moeten gaan funshoppen. Dit zijn zaken waar je experts

voor hebt die advies geven, en dat volg ik. Een van die roofvogels komt op die lijst.

Voorzitter: Graus

De **voorzitter**: Dan gaan we naar het laatste blokje: overig. Het veegblokje, zoals de Staatssecretaris dat noemt. Het gaat met gezwinde spoed. We zijn tot nu toe een soort Fyra geweest, maar nu gaan we er als een TGV doorheen.

Staatssecretaris **Dijksma**: Als voormalig woordvoerder voor infrastructuur onthoud ik mij van commentaar.
Aan de Voedselvisie zijn we nog aan het schrijven, zeg ik tegen de heer Leenders. Die brief bevat niet alleen een reactie op de inhoudelijke boodschap van de WRR, maar die zal ook een agenderend karakter krijgen. Dat wil zeggen dat wij aangeven op welke manier wij aan de slag willen gaan met de aanbevelingen van de WRR. Ik ben er ook persoonlijk bij betrokken. Ik vind dit een heel belangrijk onderwerp. Dat geldt ook voor mijn collega-bewindslieden en de andere departementen. Ik moet de verwachtingen even managen, zodat zij niet te hoog worden. We hebben iets meer tijd nodig dan aanvankelijk gedacht. We rekenen erop dat we de brief rond het zomerreces kunnen toezenden. Ik weet niet of het ervoor of erna zal zijn, maar ik verwacht niet dat we dit nog voor het zomerreces kunnen bespreken, aangezien de agenda nu al overvol is. Dat is de stand van zaken.
De heer Geurts heeft gevraagd om als het gaat om de Oostvaardersplassen ook naar het beheerplan voor de Amsterdamse waterleidingduinen te kijken. Dat is inderdaad een nieuw punt. Ik zal daarnaar kijken. Volgens mij hebben wij nog een apart algemeen overleg over dit bijzonder boeiende onderwerp. Daar kijk ik naar uit.
Ik sprak al over de stand van zaken en de route bij het Buijtenland van Rhoon, waarover de heer Heerema en mevrouw Van Veldhoven hebben gesproken. De provincie Zuid-Holland heeft de regie. Het is van belang dat duidelijk is dat het advies-Veerman het uitgangspunt is, voor ons en voor de provincie. Dat advies wordt vertaald in een concrete aanpak. De kern is een opdrachtformulering voor een zogenaamde gebiedscoöperatie, waarbij de betrokkenheid van de mensen in het gebied voorop staat. Het plan van de gebiedscoöperatie kan worden uitgevoerd in de periode tot en met 2021. Zo staat het ervoor. Ik denk dat dit een goede inzet is.
Dan de landschapselementen, het favoriete onderwerp van de heer Geurts en mij. Wij hebben daar echt goed naar gekeken, zoals ik de vorige keer heb gezegd. Dat blijf ik herhalen. Het is ook geen onwil. Het makkelijkste zou zijn om bij de discussie over vergroening te zeggen: ja, dat doen we, want iedereen was voor, van mevrouw Thieme tot mevrouw Dik-Faber en iedereen die er tussen zit, zelfs de heer Heerema van de VVD. Ik denk dat hierover eenheid van stemmen is, dus het is echt geen politieke onwil, maar we hebben die hoge uitvoeringslast. We hebben dat niet helemaal voorgerekend, maar we weten wel wat we allemaal moeten doen. Het gaat om duizenden percelen die je allemaal moet intekenen. Dat kost ontzettend veel geld. Daarom hebben we gezegd dat we naar een ingroeimodel toe moeten. Bij de eerstvolgende evaluatie van het GLB zullen we dit onderwerp aan de orde stellen. De kern van het probleem is dat de wijze waarop we ermee aan de slag moeten ongelofelijk ingewikkeld is. Het is belangrijke winst, en daar doen we alle lidstaten een plezier mee, als Brussel ons dat op een simpele wijze laat doen. Het zou enorm schelen als we daarvoor een wat simpelere methode hadden. Ik zal bekijken hoe ze dat in België doen, maar ik weet niet of dat gaat helpen. Inhoudelijk zijn we het eens over dat ingroeimodel, maar ik wil het wel doen op een manier die behapbaar blijft. Anders hebben de Kamerleden

een instantmoment van bevrediging: jippie, landschapselementen, maar daarna begint de ellende pas goed. Daar moet ik voor waken.
Er is ook gevraagd of ik bereid ben om het initiatief tot een Landschapsobservatorium te ondersteunen. Dat initiatief is bij mijn mensen bekend en dat vinden wij prachtig. Het past ook heel goed in de lijn van de Natuurvisie, maar we gaan er niet voor betalen. Ik kan er een heel mooi verhaal van maken, maar dat doen we niet. Het is gedecentraliseerd beleid. In het kader van het Natuurakkoord of het Natuurpact valt het nu onder de verantwoordelijkheid van de provincies. In de brief van 15 mei heb ik de Kamer geïnformeerd over de uitvoering van het Europese Landschapsverdrag. We hebben aangegeven dat de verantwoordelijkheid voor de monitoring van die landschapskwaliteiten nu bij de gemeenten en de provincies ligt. Ik ben het eens met die lovende woorden, maar we moeten wel helder maken waar de verantwoordelijkheden liggen.
Samen met Financiën hebben we uitgebreid gekeken naar de riettelers. We zullen gewoon de Belastinginspectie moeten volgen. Ik doe dat in ieder geval wel. Ik denk dat dit een belangrijke basislijn is voor hoe wij in dit dossier zitten.
De heer Graus heeft gevraagd hoe het zit met het maaien van heggen en het broedseizoen. Gemeenten mogen geen heggen maaien als daardoor nesten beschadigd worden. Voor zover ik weet, wordt dit gehandhaafd door de NVWA, als daar klachten over komen.
Ik heb de Kamer gisteren een brief gestuurd over de SNL-subsidies. We zijn er heel druk mee bezig. We hopen 1 januari 2016 te halen. Mevrouw Dik-Faber vroeg of er nog een mogelijkheid is om te versnellen. Het is geen onwil, want als er een mogelijkheid was, zouden we die pakken, maar die mogelijkheid zien wij niet.
Ik kom even terug op de speurhonden, speciaal voor de heer Graus. Speurhonden worden internationaal ingezet. Het schijnt zo te zijn dat er een efficiencyafweging van de douane achter zit. Die speurhonden worden met name bij drugs ingezet. Zij schijnen niet uitwisselbaar te zijn. Het was een goede educated guess toen ik over de scan sprak, want volgens mijn informatie is de inzet van die scan in Nederland heel effectief. Ik weet dat we deze niet alleen in Nederland gebruiken, maar dat deze met geld van EZ ook wordt geëxporteerd. Dit is het einde van dit blok.

De **voorzitter**: De meeste sprekers hebben hun jokers al ingezet, maar de ChristenUnie kan nog interrumperen.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Mijn onderwerpen vallen altijd onder het kopje overig. Ik heb nog even de mail erbij gepakt over het Landschapsobservatorium Nederland. Ik begrijp heel goed dat de Staatssecretaris zegt dat er is gedecentraliseerd en dat zij geen financiële ruimte heeft, maar ik doe wel een dringend appel op haar. Het Landschapsobservatorium wil heel graag samenwerken en een netwerkorganisatie zijn. De Staatssecretaris zei dat het initiatief bekend is bij de ambtenaren. Ik neem aan dat zij kan toezeggen dat dit welwillend tegemoet wordt getreden in de contacten met het ministerie.

Staatssecretaris **Dijksma**: Als het gaat om goede initiatieven tot samenwerking, moet onze deur altijd open staan, maar er mag niet de verwachting uit voortvloeien dat we zaken gaan financieren. Dat doen we niet. Daarover wil ik helder zijn. Ik weet hoe het gaat. Dan zegt men: wij zijn genoemd in het Kamerdebat en we willen nog wel wat. Dan moet ik zeggen dat ik duidelijk heb gemaakt waar mijn beperkingen zitten. Daarom reageer ik zo, maar als het gaat om netwerken, meepraten en ideeën delen of technische hulpvragen stellen, moeten zij natuurlijk bij mijn mensen terecht kunnen. Die staan daar altijd voor open.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Om die mooie woorden van de Staatssecretaris te markeren; daar ben ik blij mee. Mijn tweede vraag gaat over de rietsector. De Staatssecretaris zei heel cryptisch dat we de Belastinginspectie moeten volgen. Betekent dit dat er geen oplossing komt voor de riettelers? Er moet btw worden afgedragen over subsidies die al zwaar gekort zijn. Mijn vraag was of het mogelijk is om de pachter en de verpachter als één entiteit te zien.

Staatssecretaris **Dijksma**: Het zal u zijn opgevallen dat we er lang over hebben nagedacht want het heeft wel even geduurd voordat er antwoord op die vragen kwam. Er is echt wel gekeken of er wat kan, maar het eind van het verhaal is dat we de Belastinginspectie moeten volgen bij deze fiscale kwestie. Ik zie gewoon geen ruimte om het op een andere manier te doen.

De **voorzitter**: We danken de Staatssecretaris voor de beantwoording en we gaan heel snel door met de tweede termijn. Er zit niet meer in dan één minuut per fractie en geen interrupties.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter. Ik wil graag een VAO aanvragen omdat ik een motie wil indienen. Ik ben wel heel blij met de toezegging dat de Staatssecretaris wil kijken naar de mogelijkheden voor een importverbod op nationaal niveau voor jachttrofeeën. De Staatssecretaris zei dat zij altijd geïnteresseerd is in goede alternatieven voor vergassing en afschot van ganzen. Kan zij iets concreter zeggen hoe zij dat aan de orde gaat stellen? Wanneer heeft zij contact met de provincies, zodat zij die alternatieven voor vergassing en afschot ook in het vizier hebben bij de kosten-batenanalyse?

De heer **Geurts** (CDA): Voorzitter. De nuances ontbreken in mijn bijdrage. Er zijn bij mij hooggespannen verwachtingen gewekt door de motie van de VVD over de fitnesscheck. Door de winstwaarschuwing van de Staatssecretaris merk ik dat ik hiervan geen hoge verwachtingen mag hebben. Dat stemt me treurig. Het lijkt mij dat de scherpe kantjes en wat laaghangend fruit wel zullen worden geregeld, maar dat er geen fundamentele herbeoordeling zal komen. Mijn concrete vraag aan de Staatssecretaris is of zij de reactie van Commissaris Timmermans snel wil opvragen.
Dank voor de steun aan het vrijwilligerswerk in de natuur, waarover we nog wel vaker zullen spreken.
Mevrouw Thieme sprak over het onaantrekkelijk maken van het weiland voor ganzen. Ik weet dat zij er ook een groot voorstander van is om de koeien in Nederland in de wei te houden. Ik kan meedelen dat de koe echt niet gelukkig wordt als de weilanden onaantrekkelijk worden gemaakt voor de ganzen.

De heer **Rudmer Heerema** (VVD): Voorzitter. Ik wil een opmerking meegeven aan de Staatssecretaris over laserstralen. Wanneer we de ganzen verjagen van A naar B, van B naar C, van C naar D en van D vervolgens weer naar A, hebben we volgens mij niets gewonnen. Sterker nog, ik kan mij niet voorstellen dat wij laserstralen kunnen ontwikkelen speciaal voor ganzen en niet voor grutto's en andere weidevogels. Dan verjagen we ook nog al die andere prachtige weidevogels. Volgens mij is dat een ontzettend onzalig plan. Doe het niet, ga er niet mee aan de slag, maar doe iets wat echt werkt.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Voorzitter. Ik zal mij niet tot expert van tupperwareparties of van laserstralen verklaren, dus ik houd mij maar even bij de natuur. Voor D66 is de kern: als we investeren in natuur, is er ook meer mogelijk. Daarvoor hebben we nationaal nog een heel aantal

zaken op te lossen. Ik kijk uit naar de brieven die de Staatssecretaris heeft toegezegd. Ik hoop dat deze aanpak ook leidend zal zijn in de Europese discussie. Als het uitgangspunt is dat we gaan voor het versterken van de natuur en het inzicht dat er meer kan wanneer de natuur robuuster is, biedt dat misschien in heel Europa wel oplossingen voor knelpunten. Dat biedt dan ook de gelegenheid om flexibeler en rationeler om te gaan met een aantal zaken. Die doelstelling moet volgens D66 internationaal en nationaal vooropstaan.

De heer **Leenders** (PvdA): Dank aan de Staatssecretaris. Ik maak geen gebruik van de tweede termijn voor een inhoudelijke bijdrage.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Voorzitter. Ik blijf mij zorgen maken over de biodiversiteit en vooral de weidevogels als springend punt. Wij zullen het afwachten en er te zijner tijd zeker op terugkomen, als dat nodig is. Ik ben blij dat de opmerkingen van de Staatssecretaris erop duiden dat ik misschien wat meer gerust kan zijn in mijn opvattingen over de heer Timmermans. Ik dacht soms dat we hem beter in het binnenland hadden kunnen houden om Buitenlandse Zaken te doen dan dat we hem in het buitenland hebben om de verkeerde binnenlandse zaken te doen.

Mevrouw **Dik-Faber** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik dank de Staatssecretaris voor de beantwoording van alle vragen. Ik ben heel blij met haar inzet voor de aansluiting tussen agrarisch natuurbeheer en Europese vergroening, ook naar aanleiding van de motie van collega Jacobi en mij. Ik ben ook blij met haar warme woorden over het Landschapsobservatorium.
Mijn enige vraag betreft de rietsector. Ik heb begrepen dat er nog geen finaal oordeel is. De pachter en de verpachter zouden als gezamenlijke entiteit kunnen optreden bij het aanvragen van subsidie. Volgens mij is er nog geen punt achter de discussie tussen Financiën en EZ gezet, maar loopt die nog en zijn er dus nog mogelijkheden. Wil de Staatssecretaris daar toch nog een lans voor breken?

Staatssecretaris **Dijksma**: Voorzitter. Ik wacht uiteraard het VAO af. Wij hebben geregeld bestuurlijk overleg met het IPO en daarbij kan de ganzenproblematiek ook aan de orde komen. Het is belangrijk dat het gaat om effectieve methoden. Ik kende de genoemde methode niet. Ik weet wel dat het van belang is om een heleboel maatregelen te nemen, maar soms kun je niet anders dan een groep ganzen niet alleen maar verjagen. Dat vind ik ook vervelend, maar dat is wel de realiteit. Ik zal de Kamer uiteraard op de hoogte stellen van het verloop van dat bestuurlijk overleg. Het is en blijft een verantwoordelijkheid die bij de provincies ligt en die neem ik niet over. Ik denk dat dit helder moet zijn.
De heer Geurts heeft veel gezegd en ook een paar politieke uitspraken gedaan waarop ik naar mijn gevoel niet hoef te reageren. Ik denk dat het belangrijk is om de discussie over de effectiviteit van de Vogel- en Habitatrichtlijn goed in te zetten. Ik heb geprobeerd heel precies neer te zetten hoe je daarmee naar mijn mening het verst komt. Ik weet ook dat er al eerder pogingen zijn gedaan om hierover een discussie te hebben. Die zijn heel contraproductief geëindigd, dus toen veranderde er helemaal niets. Dat moeten we ook wel in de gaten houden. Ik heb een brief gestuurd aan de Commissaris en het is aan hem om deze te beantwoorden. De heer Geurts doet de suggestie om te rappelleren, maar dat lijkt mij eerlijk gezegd niet nodig.
De heer Heerema heeft nog een hartenkreet geslaakt. Ik heb niet de neiging om hier verder op in te gaan, want dat heb ik al uitgebreid gedaan in mijn standpunt.

Mevrouw Van Veldhoven heeft volgens mij meer belicht hoe zij in het debat zit, net als de heer Leenders, zonder woorden, maar ik weet hoe hij tegen een aantal zaken aankijkt.
De heer Grashoff houdt zorgen over de weidevogels. Ik ook. Ik denk dat we die zorgen echt delen. Daar gaat het ook niet om. Het gaat erom dat er nu een aantal zaken in gang zijn gezet. We moeten goed monitoren wat de effecten daarvan zijn. Als het niet goed is, moeten we bekijken hoe we wel effectief kunnen zijn. Dat lijkt mij de meest nuchtere aanpak bij dit heel ingewikkelde probleem.
Mevrouw Dik-Faber heeft gelijk dat er nog geen finaal oordeel is van de Belastinginspectie over de rietsnijders en dat deze nog een mogelijkheid bekijkt. Ik denk dat het goed is om deze hierin te volgen, maar ter geruststelling kan ik zeggen dat we het dossier wel op de van ons bekende wijze hebben aangekaart.

De **voorzitter**: Op verzoek van mevrouw Thieme gaan we het overleg gedeeltelijk voortzetten in de plenaire zaal in een VAO. De griffier gaat nu even de toezeggingen voorlezen. Als de Staatssecretaris meeluistert, kan zij bekijken of deze goed zijn geformuleerd.

Toezeggingen:
– Met betrekking tot de maatschappelijke uitvoeringsagenda zal aan het eind van 2015 een overzicht van alle activiteiten naar de Kamer worden gezonden, waarin ook de ervaringen van de initiatiefnemers worden opgenomen.
– Er zal voor de zomer een Groene Tafel worden georganiseerd. De Staatssecretaris gaat in gesprek met investeerders. De Kamer wordt hier na de zomer over geïnformeerd.
– De Kamer zal in oktober worden geïnformeerd over de stand van zaken van het werk van de agrarische collectieven.
– De Kamer zal in oktober een verkenning ontvangen van de mogelijkheden om de invoer van jachttrofeeën verder te verbieden of te verminderen.
– De Kamer ontvangt op korte termijn de Nederlandse antwoorden op de vragenlijst van het onderzoeksconsortium dat in opdracht van de Europese Commissie knelpunten bij de lidstaten inventariseert.
– De Kamer wordt geïnformeerd over waar er binnen het ploegverbod ruimte is voor frezen en doorzaaien of herinzaai.
– Rond het zomerreces zal de Kamer de kabinetsreactie op de aanbevelingen uit het WRR-rapport over de Voedselvisie ontvangen.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de Staatssecretaris met alles heeft ingestemd. Ik bedank de mensen op de publieke tribune hartelijk, want zij waren vanavond weer een voorbeeldig publiek. Ik wens de Kamerleden, de Staatssecretaris en haar gevolg verder een gezegende avond.

Sluiting 21.57 uur.

- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, d.d. 3 november 2014, Invulling motie van de leden Jacobi en Litjens (Kamerstuk 33 400 XIII, nr. 130) waarin het kabinet wordt verzocht om te verkennen of particulieren en verzekeraars aanleg van nieuwe natuur kunnen voorfinancieren via pps-constructies, (33 576, nr. 19);*
- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, d.d. 28 januari 2015, Informatie in meerjarige financiën van PKB-PMR met betrekking tot Rhoon en de kosten van de verschillende opties voor Buijtenland van Rhoon, (Kamerstuk 33 576, nr. 40);*
- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, d.d. 2 februari 2015, Maatschappelijke uitvoeringsagenda Natuurvisie, (Kamerstuk 33 576, nr. 41);*
- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, d.d. 16 maart 2015, Positie van de Belgische pachters in de Hedwigepolder, (Kamerstuk 30 862, nr. 110);*
- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, d.d. 13 februari 2014, Wildlife Crime conferentie, (Kamerstuk 28 286, nr. 724);*
- *de brief van de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, d.d. 25 maart 2014, Uitkomsten van het WTO-geschil over het EU-verbod op de import van zeehondenbont en andere producten afkomstig van zeehonden, (Kamerstuk 25 074, nr. 187);*
- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, d.d. 2 april 2014, Aanbieding The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB) voor gebieden, (Kamerstuk 26 407, nr. 90);*
- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, d.d. 3 april 2014, Reactie op EO-uitzending van «3 onderzoekt» betreffende de illegale handel in en mishandeling van apen, (Kamerstuk 28 286, nr. 728);*
- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, d.d. 10 april 2014, Reactie over invasieve uitheemse soorten en de wasbeerhond, (Kamerstuk 21 501-32, nr. 780);*
- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, d.d. 18 april 2014, Vijfde nationale rapportage over het biodiversiteitbeleid van het Koninkrijk der Nederlanden, (Kamerstuk 26 407, nr. 92);*
- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, 30 september 2014, Hoofdlijnen van de Nederlandse inzet tijdens de twaalfde Conferentie van Partijen bij de Conventie inzake Biologische Diversiteit en de vergaderingen over bijbehorende protocollen, namelijk het Cartagena Protocol en het Nagoya Protocol, (Kamerstuk 26 407, nr. 95);*
- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, d.d. 26 november 2014, Resultaten twaalfde Conferentie van Partijen en bijeenkomsten van bijbehorende protocollen van het Biodiversiteitverdrag, (26 407, nr. 96);*
- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, d.d. 12 mei 2015, Zeehondensterfte in Nederland als gevolg van griepvirus is voorbij, (Kamerstuk 29 683, nr. 199);*
- *de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken, d.d. 18 mei 2015, Nederlandse inzet in de Fitness Check Vogel- en Habitatrichtlijn, (Kamerstuk 33 576, nr. 43).*